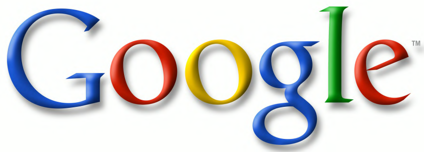

Google

Azgayin Sahmanadrutiwn. 1...

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ի ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ

ՍՈՒԼԹԱՆ ԱՊՏ-ՈՒԼ-ԱԶԻԶ ԽԱՆԻՆ

ԿԱՅՍԵՐ ՕՍՄԱՆՑՒՈՑ

Ի ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

Տ. Տ. ԳԷՈՐԳԱՅ Դ.

ԱՍՏՈՒԱԾԱՐԵԱԼ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

52 + 22 p.

Ի ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼՍԻ

Տ. ՄԿՐՏՉԻ ԽՐԻՄԵԱՆ

ԱՐՀԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ
— 1870 —

Պատրիարքական կնքով չը վաւերացեալ
օրինակաց ճշդութիւնը երաշխաւորեալ չ'է։

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՕՍՄԱՆՑԻ ՀԱՅՈՑ

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔ

Ա.

Բարձրագոյն Դրան շնորհած արտօնութեանց համաձայն՝ Հայոց ազգային վարչութիւնը Ե Ր Ե Ս Փ Ո Խ Ա Ն Ա Կ Ա Ն *է, ամեն ժամանակ եղածին պէս, թէ իր կրօնական մասին մէջ և թէ կրօնականէն կախեալ իր քաղաքական մասին մէջ։*

Բ.

Երեսփոխանական վարչութիւնը իրաւանց ու պարտեաց սկզբանց վրայ հիմնեալ է, որ արդարութեան սկիզբն է. իր ուժը ձայնից բազմութեան մէջ կը կայանայ որ օրինաւորութեան սկիզբն է։

Ամենայն անօրէնութիւն երեսփոխանական վարչութեան որ աւելի կամ պակաս շեղի այս սկիզբներէն, այնչափ կը հեռանայ արդարութենէ և օրինաւորութենէ։

Գ.

Սոյն սկզբանց զօրութեամբ՝ որք աւանդական են Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ մէջ, հայերը մէջերնին հաւասար են իրենց վարչութեանն առջեւ թէ իրենց իրաւանց և թէ իրենց պարտեացը մէջ։

Դ.

[illegible] փոխադարձ պարտեօք կապուած են իրարու Ազգն ու Ազգային վարչութիւնը։

Ե.

Ազգայնոց պարտքն է՝ Ազգային վարչութեան հոգոց և ծախուց մասնակից ըլլալ իւրաքանչիւր ըստ կարողութեան. ազգային բարեկարգութեան ու բարեկեցութեան գործակից ըլլալ՝ [illegible] և Տէրութեան դրած օրինաց քաղաքակրթապէս հնազանդելով, և վարչութեան տնօրէնութիւնքը ազգասիրաբար յարգելով։

Զ.

Վարչութեան պարտքն է՝ արդար և օրինաւորապէս վարուիլ ազգային տնօրէնութեանց մէջ և հայրաբար ընդ ազգայինս. մանուկին՝ մանչ թէ աղջիկ՝ հաւասար տալով անհրաժեշտ գիտելիքը, և տնանկին՝ պատսպարան. Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ դաւանութիւնն ու աւանդութիւնքը անխախտ պահելու հսկել. ազգային հաստատութեանց բարեկարգութեանն ու պայծառութեանը հոգ տանիլ. ազգային հասոյքն ու ծախքը խնամութեամբ տնտեսել. Ազգին կրօնական և քաղաքական իրաւանց ու արտօնութեանց պահպանութեանը համար Բ. Դրան հովանւոյն դիմել, և հաւատարիմ ծառայել Ազգին և Տէրութեան։

Է.

Սոյն ազգային վարչութեան մէջ իւրաքանչիւրին իրաւունքն ու պարտիքը ուղղելու տենչանօք, Հայոց ժողովը՝ նախանձաւոր բարոյական բարեկարգութեան, կ'ենթարկէ զայս Սահմանադրութիւնը՝ յանուն հանուրց ազգին, վսեմ Հաւանութեան Բարձրագոյն Դրան և հայրախնամ վեհույն իւր [illegible] Վեհափառին [illegible]։

———ooooo ooooo———

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԱԶԳ

1. — Հայ ազգը Թուրքիոյ մէջ օսմանցի հայերու կողմէն ընտրեալ ընդհանուր ժողովով մը կը ներկայանայ, գլուխն ունենալով Պոլսի Պատրիարքը՝ նոյն իսկ ժողովէն ընտրեալ և կայսերական հրովարտակով հաստատեալ։

Նոյն ազգային ժողովին միջնորդութեամբը կը վարէ Ազգը ազգային վարչութեան վրայ իր հեղինակութիւնը։

2. — Ընդհանուր ժողովը՝ բարոյապէս պատասխանատու, ազգային վարչութեան օրէնսդրական մասն ու ընդհանրական խնդրոց վերջին որոշումն իրեն պահելով, գործադրական մասը՝ համերաշխութեան պայմանով՝ իր ընտրած երկու ընդհանուր խորհուրդներուն կը յանձնէ, Պատրիարքին պատասխանատուութեամբը։ Կրօնական գործոց վարչութիւնը՝ կրօնական խորհուրդի մը, և քաղաքական գործոց վարչութիւնը՝ քաղաքական խորհուրդի մը։ Խառն գործերը իրաւամբ կու գան խառն խորհուրդի մը որ այս երկու խորհրդոց պատահապէս մեկտեղ գալովը կը ձեւանայ։

ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆ Կ. ՊՈԼՍՈՅ

3. — Պոլսի պատրիարքարանը ազգային վարչութեան կեդրոնն է, և Պատրիարքը՝ օսմանցի Հայոց պաշտօնական հոգեւոր պետն է, իբրեւ ներկայացուցիչ Կաթողիկոսին ամենայն Հայոց, և միանգամայն միջնորդ է հեղինակութեան Բ. Դրան՝ Ազգին հետ ունեցած յարաբերութեանցը մէջ։

Պատրիարքը Կեդրոնական վարչութեան ժողովին և խորհրդոց գործադիր իշխանութիւնը կը վարէ, և պատասխանատու է Ազգին և Տէրութեան առջև։

4. — Պատրիարքական ընտրելին պէտք ըլլայ ծնեալ հպատակ օսմանեան և եպիսկոպոս ձեռնադրեալ Ս. Աթոռէն Արարատեան կամ անկէ ընդունուած, և իր վարքովը ու ձիրքերովը արժանաւոր հանդիսացեալ Ազգին և միանգամայն Բ. Դրան համարման ու վստահութեանը։

5. — Պատրիարքը կ'ընտրուի ըստ ընտրական օրինաց (96) Ընդհանուր ժողովին բոլոր անդամոց քուէից բացարձակ բազմութեամբը այն հինգ անուանց մէջէն, զորոնք Խառն Խորհուրդը՝ քննութեամբ քաղելով Եկեղեցական ժողովին կողմէն առաջուց իրեն տրուած ընդհանուր ընտրելեաց ցանկէն (1), իր քննութեան ու նկատողութեանց տեղեկագրովը կը ներկայացնէ ժողովին։

Երեսփոխանք ազատ են քուէնին այս ցանկին վրայ ալ տարածելու, որն որ ի տես դրուած պիտի մնայ ժողովին մէջ քուէարկութեան օրը. իսկ սոյն ցանկէն դուրս քուէ չ'ընդունուիր։

Սուլթանը կայսերական հրովարտակով կը հաստատէ Պատրիարքին ընտրութիւնը, և կաթողիկոսն իր առաքելական օրհնաբեր կոնդակովը զանի կը նուիրագործէ։

Եթէ ընտրեալը վարդապետ է, եպիսկոպոս ձեռնադրուելու համար Էջմիածին կը ղրկուի։

6. — Պատրիարքը իրեն խորհրդական փոխանորդ մ'ունի որ կ'օգնէ անոր իր պաշտօնին մէջ և զանի կը փոխանակէ անոր բացակայութեան ատեն։

---

(1) Տես 20 յօդուածին ծանօթութիւնը։

Այս պաշտօնեային Ընդհանուր Ժողովէն կ՚ընտրուի Պատրիարքին առած և խառն խորհրդով պատրաստուած եռանուն ցանկի մը վրայ։

7. — Պատրիարքին պաշտօնն է՝ ընդհանուր խորհրդոց գործակցութեամբ Ազգին գործերը տնօրինել և զանոնք Սահմանադրութեան տրամադրութեանցը համաձայն գործադրել։

Իր պարտքն է մանաւանդ հսկել Սահմանադրութեան կանոնաւոր և անթերի կիրառութեանը բոլոր ազգին մէջ։

8. — Պատրիարքը իրեն եկած ամեն գործ ձեռնհաս խորհրդոց պէտ՚որ յանձնէ, խառն խորհուրդ ալ գումարելով ըստ հարկին, և անոնց որոշմանը համեմատ պէտ՚որ գործադրէ։

9. — Պատրիարքը իրաւունք ունի դիտողութիւն ընելու և իր պատճառաբանութիւններովը հանդերձ երկրորդ քննութեան դարձնելու խորհուրդի մը որոշումը զոր անհամաձայն համարէ Սահմանադրութեան ոգւոյն։

Եթէ խորհուրդը պնդէ իր առաջին որոշման վրայ, և Պատրիարքը չը գոհանայ տրւած փաստերէն, Ընդհանուր Ժողովին դիւանին ալ խորհուրդն առնելէն ետքը, Ժողովին կը դնէ ըզ խնդիրը որ զանի վերջնապէս կը լուծէ և Պատրիարքին ու խորհուրդին միջեւ ծագած անհամաձայնութիւնը կը բառնայ։

10. — Պատրիարքը ամբաստանութեան կը դրուի եթէ Սահմանադրութեան հակառակ ընթացք բռնէ կամ իր պարտեաց կատարմանը մէջ անփոյթ մնայ։

Ամբաստանութեան իրաւունքը ընդհանուր խորհուրդներուն է, կամ Ընդհանուր Ժողովին դիւանին և կամ երեսփոխանաց, և կը վարուի Ընդհանուր Ժողովին առջեւ միայն որ իր մէջէն ընտրելով յատուկ յանձնախումբի մը ձե-

ւօք դատաստանութիւնը քննել տալ և գրօք փակելօք դատակէն ետքը՝ իր վճիռը կու տայ դատարանի քննելով և բացարձակ առաւելութեամբ իր բոլոր անդամոց (96 է) ։

Ժողովին կողմէն տժգոհութեան քուէ հրաժարում կը համարուի ամբաստանեալ պատրիարքին ։ — Եթէ ընդդիմանայ հրաժարելու, Ընդհանուր Ժողովը Բ. Դրան կը ներկայացնէ իր որոշումը և կը խնդրէ պատրիարքին պաշտօնանկութիւնը ։

11. — Երբոր պատրիարքական աթոռը թափուր մնայ վախճանի կամ հրաժարի պատճառով, պատրիարքական պաշտօնը անոր փոխանորդին կամ յատուկ տեղապահի մը ձեռօք կը վարուի՝ ըստ որոշման Ժողովին, մինչեւ ընտրութիւն նոր պատրիարքի ։

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

12. — Կրօնական Խորհուրդը պաշտօն ունի Ազգին կրօնական գործերը հոգալու, և կը բաղկանայ 12 կրօնագէտ եկեղեցականներէ ։

13. — Այս Խորհուրդին ատենապետը եպիսկոպոս մըն է Ընդհանուր Ժողովէն ընտրեալ՝ Պատրիարքին տուած և Ընդհանուր Ժողովին եկեղեցական անդամոց հետ խորհրդակցութեամբ պատրաստած եռանուն ցանկի մը վրայ ։

Ընտրեալ ատենապետէն կամ խորհրդականները՝ Պատրիարքն և Ընդհանուր Ժողովին եկեղեցական անդամոց հետ խորհրդակցելով 22 անուամբ ցանկ մը կը պատրաստէ, որոյ մէջէն Ժողովն ընտրութեամբ կ'որոշէ մնացած 11 անդամները և Խորհուրդին կազմութիւնը կը լրացնէ (1) ։

---

(1) [illegible]

Այս խորհրդարանին և անդամոց անուանները Պատրիարքը կը ներկայացնէ Բ. Դրան որ պաշտօնէապէս կը հաստատէ զանոնց ընտրութիւնը։

14. — Կրօնական խորհրդարանը զայս խորհուրդը կը բաժնէ երեք մասի, վարդապետութեան մաս, բարեկարգութեան մաս, տնօրէնութեան մաս, իւրաքանչիւր մասը 3 կամ 4 անդամներէ բաղկացեալ որոցմէ մէկը մասնապետ կարգեալ է խորհրդարանէն։ Եւ ինք պարտաւոր է Ազգին կրօնական գործոց տարեկան ընդհանուր համարատուութիւնը մատուցնել ազգային ժողովին։

15. — Վարդապետութեան մասին պաշտօնն է՝ կրօնական ուսուցման վրայ հսկել և զանի Հայ Եկեղեցւոյ դաւանութեանն ու վարդապետութեանց համաձայն ուղղել։ Ձեռնադրութեան մատչողները քննել և արժանաւորութեան վկայագիր տալ. և մանաւանդ՝ ուսեալ, բանիբուն և արժանաւոր ընծայեալներ հասցնելու ջանալ։

16. — Բարեկարգութեան մասին պաշտօնն է՝ Եկեղեցեաց և եկեղեցական արարողութեանց բարեկարգութեանը հսկել. մանաւանդ քահանայից վիճակին ըստ ամենայնի հոգ տանիլ, և անոնց կացութիւնը բարւոքելու և ապագան անդորրելու ամենայն ջան ի գործ դնել։

17. — Տնօրէնութեան մասին պաշտօնն է՝ քննել և տնօրինել ամենայն կրօնական գործ որ վերոյիշեալ մասանց պաշտօններէն դուրս կը գտնուի։

18. — Կրօնական մասնախորհուրդք առանձնօրէն կը գործեն իւրաքանչիւրն իր մասին մէջ՝ խորհուրդին հաւանութիւնն առնելէն ետքը, և ուղղակապէս համարատու են խորհուրդին ինչպէս խորհուրդը համարատու է ժողովին։

19. — Կրօնական խորհուրդին պարտաւորութիւնն է անաչառապէս հսկել որ ոչ ոք կարենայ ձեռնադրութեան

մատչիլ Վասպուրական գաւառին կամ Պօլսի վիճակին մէջ առանց հրամանի պատրիարքի, որն որ պէտք է խնդրըւած ըլլայ այն եկեղեցւոյ կողմէն որում ընծայեալը սպասաւորել կուզէ և ձեռքն ունի կրօնական խորհուրդէն տրուած արժանութեան վկայագիրը (1)։

20. — Ամենայն կրօնական խնդրի համար զոր խորհուրդն իր ձեռնհասութենէն վեր դատէ, Պատրիարքէն պիտի խնդրէ եկեղեցական ժողով գումարել (2)։ Եթէ այս ժողովն ալ անձեռնհաս զինքը համարէ, կրօնական խորհուրդը Էջմիածնայ Ս. Աթոռին պէտք է դիմէ պատրիարքին միջնորդութեամբը։

21. — Կրօնական խորհուրդը ամեն երկու տարին կը լուծվի, և ելնող անդամները վերընտրելի են։

Եթէ վախճան կամ հրաժար պատահի խորհուրդին մէջ, ընդհանուր ժողովը պակսող անդամին փոխանակութիւնը կը հոգայ ըստ տրամադրութեան 13 յօդուածին։

---

(1) Նոյն խստութիւնը հարկ է որ պահեն նաեւ գաւառաց կրօնական խորհուրդները եւ առանց հրամանի առաջնորդի՝ ձեռնադրութիւն չըլլայ ընդդէմ տրամադրութեան սոյն յօդուածին։

(2) Պօլսի եւ շրջակայ եկեղեցեաց մեծաւորներուն եւ աւագերէցներուն մէկտեղ գալովը կը ձեւանայ Պօլսի եկեղեցական ժողովը, ուր կը հրաւիրվին նաեւս պաշտօնով կամ պատահմամբ ի Պօլիս գտնուող եպիսկոպոսք։ — Այս ժողովը Պատրիարքին կամ փոխանորդին հրաւէրովը ու նախագահութեամբը կը գումարվի ըստ հարկին.

ա՝ Պատրիարքական ընտրելեաց ընդհանուր ցանկը շինելու համար, որն որ պիտի պարունակէ ըստ 4 յօդուածին ընտրելութեան հանգամանքն ունեցող ամեն եպիսկոպոսաց ու վարդապետաց անունները։

բ՝ Երբոր կրօնական խորհուրդն իրեն դիմէ։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

22. — Քաղաքական խորհուրդը պաշտօն ունի Ազգին քաղաքական գործերը հոգալու, որք են անոր դաշնակցութիւնը, տնտեսութիւնը, համայնքայնութիւնն ու յարաբերութիւնները։

Այս խորհուրդը 12 քաղաքագէտ աշխարհականներէ կը բաղկանայ, և իր պաշտօնին տարբեր ճիւղերուն համեմատ չորս տարբեր մասերու կամ յատուկ մասնախորհուրդներու կը բաժնուի, իւրաքանչիւրը բաղկացեալ 3 ձեռնհաս անդամներէ որոցմէ մէկը մասնաւորապէս է պատասխանատու և միւս երկուքը անոր խորհրդակից օգնականները։

23. — Ուսումնական մասնախորհուրդին յատուկ պաշտօնն է՝ մայրաքաղաքիս ազգային Ուսումնարանին մատակարար տնօրէնութիւնը, և ազգային դաստիարակութեան ընդհանուր վերատեսչութիւնը։

Պարտաւորութիւն ունի հոգ տանիլ որ ամեն թաղ իր նախնական ուսմանց դպրոցն ունենայ՝ կանոնաւոր ուսմանց ընթացքով, թէ մանչ և թէ աղջիկ մանկանց համար, ինչպէս և ամեն գաւառագլուխ քաղաք երկրորդական ուսմանց յատկացեալ իր ազգային ուսումնարանը։

24. — Տնտեսական մասնախորհուրդին յատուկ պաշտօնն է՝ մայրաքաղաքիս ազգային Պատսպարանին մատակարար տնօրէնութիւնը, և ազգային հաստատութեանց ու կալուածոց ընդհանուր վերատեսչութիւնը։

Պարտաւորութիւն ունի հոգ տանիլ որ ազգային շէնքերն ու կալուածքը բարդաւաճութեան մէջ դալին, և ազգային ամեն տեսակ հաստատութիւն՝ պատսպարան, վանք, պաշտնորդարան, պատրիարքարան, կաթողիկոսարան եւայլ, իր յատուկ հաստատային կանոնադրութիւնն ունենայ իրմէ չինված և ձեռնհաս հեղինակութենէն վաւերացեալ, և ըստ այնմ վարվի. պիտ՚որ հոգայ մանաւանդ որ վանորայք Ազգին մէջ՝ ուղխութեան ու թշուառութեան

դէմ պատսպարան ըլլալու մեծամիրական իրենց վսեմ նպատակը աչքէ չը կորուսնեն, և հետ ըսելով Ազգը՝ ձեռքով ու անձնական միեւնոյն յարկի տակ հաւկնայ. ապա՛ որ խնամ տանի նաեւ Ազգին անուանը եղած կտակաց և տրոց գլ ասոնց արդիւնքը իրենց նպատակէն չը շրջին։ —Այս տեսչութեան հոգն է նաեւ ջանալ ամեն կերպով որ ամեն արքեպիսկոպոսական գաւառ իր շրջանակին մէջ ազգային պատսպարան մ'ունենայ ծեր կամ հիւանդ աղքատաց համար.

25. — Համարական մասնախորհուրդին յատուկ պաշտօնն է՝ ազգային ստացուածոց տնօրէնութիւնն ու պահպանութիւնը, և ազգին ելից ու մտից ընդհանուր տեսչութիւնը։

Պարտաւորութիւնն է՝ ստացուածոց հաշիւը կանոնաւոր համարակալութեան սկզբանց համաձայն բռնել, ամենայն հաս ու ծախ ստուգիչ թղթով վաւերացեալ ցուցնել, տարեկան պիւտճէն պատրաստել և ստացուածոց հաշուեկշիռը պէտք եղած ատեն հրատարակել, և մանաւանդ ազգային ծախքը խնամոտ խնայութեամբ թեթեւցնելու խնամ տանիլ։

26. — Ցարաբերական մասնախորհուրդին յատուկ պաշտօնն է՝ Բ. Դրան հետ, Մ. Աթոռին հետ, միւս պատրիարքարանաց հետ, առաջնորդարանաց և գաւառական վարչութեանց հետ Ազգին ունեցած յարաբերութեանց և պատահած գործոց տնօրէնութիւնը։

Պարտաւորութիւն ունի գաւառաբնակ ազգայնոց վիճակին բարւոքմանը հոգ տանիլ, և գաւառաց մէջ ազգային Սահմանադրութեան կիրառութեանն օժանդակ ըլլալ։

27. — Ցարաբերութեանց մասնաւոր միանգամայն քաղաքական խորհուրդին ատենապետ կամ խորհրդապետն է, և իր ընտրութիւնը սոյն մակդրով կը հաստատուի Բ. Դռնէն։

Այս խորհրդապետին ընտրութեանը համար պատրիարքը՝ ընդհանուր ժողովին դիւանին հետ խորհրդակցելով, սոյն պաշտօնին ձեռնհաս և յանձնառու անձանց եռա-

նուն ցանկ մը կը ներկայացնէ․ որոյ մէջէն քուէարկութեամբ կ՚ընտրէ ժողովն զխորհրդականը (1)։

28. — Մասնապետաց ընտրութեանը համար պատրիարքն ու նորընտիր խորհրդապետը՝ Ընդհանուր ժողովին դիւանին հետ խորհրդակցելով, երեք մասնախորհուրդներուն համար ձեռնհաս ու յանձնառու անձանց երեք ցանկ կը պատրաստեն երեքն ալ եռանուն, և Ընդհանուր ժողովը երեք զատ քուէարկութեամբ կ՚ընտրէ ամեն մէկ ցանկէն իւրաքանչիւր մասնապետն իր մակդրովը (1)։

29. — Խորհրդակից օգնականաց ընտրութեանը համար չորս մասնապետները Պատրիարքին հետ խորհրդակցելով, մէյմէկ քառանուն ցանկ կը պատրաստեն իւրաքանչիւրն իր մասին համար, և ժողովն ընտրութեամբ կ՚առնու ամեն մէկ ցանկէն երկու անուն, և ասով թէ խորհուրդին բաղկացումը և թէ անոր մասնախորհուրդներու բաժանումը միանգամայն կը լրացնէ։ — Ընտրեալ խորհրդապետին և անդամոց անունները Պատրիարքը Բ․ Դրան կը ներկայացնէ որ զանոնց պաշտօնէութիւնը կը հաստատէ։

30. — Մասնախորհրդոց ամեն անդամները՝ մասնապետ թէ խորհրդակից՝ խորհուրդին մէջ հաւասար են, և խորհուրդին ամեն արարքներէն հաւասարապէս համարատու Ընդհանուր ժողովին առջեւ․ իսկ առանձին գործողութեանց մէջ անձնիւր մասնապետ պատասխանատու է թէ խորհուրդին և թէ ժողովին առջեւ։

31. — Խորհուրդը չը պիտի՛ որոշէ իրեն ներկայացեալ խնդիր մը ձեռնհաս մասնախորհուրդին քննութեանը չը դրած և անոր յայտնած դատումէն դուրս․ և զամենայն խնդիր զոր խորհուրդն իր ձեռնհասութենէն վեր դատէ, ժողովին պիտի՛ առաջարկէ։

---

(1) Երեսփոխանք ազատ են այս ցանկերէն դուրս ալ քուէ տալու։

32. — Մասնախորհուրդք ձեռնհաս և մասնապետք համարատու՝ իւրաքանչիւրն իր մասին, ազատապէս կը գործեն սովորական խնդրոց մէջ, և իրենց աշխատութեանց բովանդակը միայն կը ներկայացնեն խորհուրդին ։

Իսկ երբոր նոր կարգադրութիւն մ՚ըլլայ, ծանր խնդիր մը կամ խառն այսինք քանի մը մասնախորհրդոց միանգամայն վերաբերելի, և վերջապէս այնպիսի պարագայից մէջ ուր մասնապետ մը հարկ համարի իր պատասխանատուութիւնը խորհուրդին հեղինակութեամբը ծածկելու, խորհրդապետին կը դիմէ և խորհուրդին գումարումը կը խնդրէ իր առաջարկութիւնքը ներկայացնելու համար ։

Նմանապէս խորհրդապետը նոյնպիսի պարագայից մէջ ձեռնհաս մասնապետաց հետ կը խորհրդակցի կամ ըստ հարկին մասերն ի խորհուրդ կը գումարէ ։

33. — Քաղաքական խորհրդապետը պիտ՚որ հսկէ որ մասնախորհուրդք աշխատին՝ իւրաքանչիւրն իր տեսչութեան սահմանին մէջ, և զանցառութիւն չ՚ընեն իրենց պարտեացը մէջ ։ — Եւ ինք պարտաւոր է Ազգին քաղաքական գործոց տարեկան ընդհանուր համարատուութիւնը մատուցնել ազգային ժողովին ։

34. — Բաց ի մասնապետներէն, Քաղաքական խորհուրդը կը լուծվի ամեն երկու տարին և ելնող անդամները վերընտրելի են ։

Պարտազանցութեան ամբաստանութիւն միայն կրնայ ընկենուլ մասնապետները պաշտօնէ ։ Ընդհանուր ժողովը՝ միակ դատաւոր սոյն դիպուածին մէջ, կ՚ըմբռնէ կամ կ՚ընկենու իր քուէովը զամբաստանեալ մասնապետը ։

35. — Եթէ վախճան կամ հրաժար պատահի խորհուրդին մէջ, Ընդհանուր ժողովը անյապաղ կը հոգայ պակսող անդամին փոխանակութիւնը ըստ 27, 28 կամ 29 յօդ ։

ԴԱՏԱՐԱՆ

36. — Պատրիարքարանը ընդհանուր դատարան մ'ունի որոյ պաշտօնն է կրօնական և քաղաքական գործոց վիճական կամ դատական մասը քննել և դատել. եւս և թաղերէն ի պատրիարքարան ղրկված ազգահամարի կամ ընկերական վիճակի վերաբերեալ գործերը տնօրինել, որք են ամենայն ընտանեկան յարաբերութիւնք, նշանտուք, հրամանտուք, ամուսնութիւն, ժառանգութիւն եւայլ։

Դատարանը նախագահ ունի պատրիարքին փոխանորդը և կը բաղկանայ 6 ձեռնհաս անդամներէ որոց 3ը եկեղեցական և 3ը աշխարհական՝ իրենց պատշաճ խորհուրդներէն ընտրեալ։ Այս անդամները ամուսնացեալ անձինք պէտք է որ ըլլան և 40 տարեւոր գոնէ։

37. — Դատարանն իր դատմանց մէջ առաջնորդ բռնելով՝ կրօնական մասին՝ նախնեացմէ աւանդեալ եկեղեցւոյ կանոնները, և քաղաքական մասին՝ Տէրութեան դատարանաց արդի կանոնները, պիտ'որ ջանայ հակառակորդներն արդարութեամբ իրաւախոհ ընելու։ Եւ իր ձեռնհասութենէն վեր դատած խնդիրը պիտ'որ ղրկէ խորհրդոց մէկին կամ խառն խորհուրդին ըստ ձեռնհասութեան։

38. — Դատարանէն դատեալ անձ մը իրաւունք ունի խորհրդոց մէկին կամ մէկալին կոչելու ըստ պահանջման պարագային։

39. — Դատարանը կը լուծվի ամեն երկու տարին և ելնող անդամք վերընտրելի են։

Վախճանի կամ հրաժարի պատահից մէջ պատշաճ խորհուրդք իսկոյն կ'ընտրեն պակսող անդամին փոխանակը։

ԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

40. — Կազմութիւն. Բոլոր ազգին երեսփոխան՝ ազգային ընդհանուր ժողովը 100 անդամէ կը բաղկանայ. 20 եկեղեցական ու 40 աշխարհական՝ Պոլսի թաղական ժողովներէն ընտրեալ, և 40 աշխարհական՝ Գաւառական ժողովներէն ընտրեալ։

Ժողովին մէջ այս անդամները ո՛չ թէ զիրենք ընտրող թաղին կամ գաւառին երեսփոխանքը կը համարվին, այլ Ազգին երեսփոխանքն են համազօր պատգամաւորութեամբ ու համակշիռ պատասխանատուութեամբ ամենքն Ազգին առջեւ։ Ուստի հարկ չը կայ ամենեւին որ այս կամ այն թաղին կամ գաւառին բնակիչներէն ըլլան, բաւական է որ ի Պոլիս բնակին ուր կը բազմի Ընդհանուր Ժողովը, և օսմանեան հպատակ ըլլալով՝ ընտրելութեան պահանջած դրական ու ժխտական պայմաններուն պատասխանեն (66)։

41. — Դասակարգութիւն. Ընտրող ժողովներու իրարու մէջ երեսփոխանաց բաշխումը պարզ ու հաւասարական դասակարգութեամբ մը կը կատարվի ըստ բնական բաժանման թաղից ու գաւառաց։

Թաղերը Պոլսի մէջ երկու կարգ բաժնված են գրեթէ հաւասար բազմամարդութեամբ, Եւրոպական և Ասիական՝ այսինքն պարսպին ներսինները ու դրսինները. ուստի իւրաքանչիւր կարգի 20 աշխարհական, ու 10 եկեղեցական երեսփոխան կ՚ընկնի։ Նմանապէս արմենաբնակ գաւառներն Անատոլիոյ մէջ երկու հաւասար կողմ զատված են աշխարհագրապէս և գրեթէ հաւասար բազմամարդութեամբ, Հիւսիսային և Հարաւային, իւրաքանչիւրը 10 գաւառ պարունակելով. ուստի իւրաքանչիւր կողմի 20, և իւրաքանչիւր գաւառի 2 երեսփոխան կ՚ընկնի. (տե՛ս վերջի դասակարգութեան ցուցակը)։

Այսով՝ բոլոր երեսփոխանք քանաւոր 5 բնական կարգերու մէջ հաւասարապէս բաշխեալ կը գտնուին, և կեդրոնէն դէպ ի շրջանակը համրելով՝ եկեղեցականք 1ն կարգ կը կազմեն, Բիւզանդեանք 2դը, Վոսփորեանք 3դը, Հիւսիսայինք 4դը, և Հարաւայինք 5դը։

42. — Ընտրութիւն. Երեսփոխանաց ընտրութիւնը կ'ըլլայ իւրաքանչիւր գաւառական և Թաղական ժողովի մէջ՝ էն քիչ երկապատիկ անուամբ ներկայացման ցանկի մը վրայ, զոր գաւառներու մէջ՝ գաւառական ժողովին դիւանը կը պատրաստէ Առաջնորդին և գաւառական խորհրդոց հետ խորհրդակցութեամբ, և իւրաքանչիւր ժողով իր գաւառէն 2 երեսփոխանը կ'ընտրէ իր առանձին ցանկին վրայ. իսկ Թաղերու մէջ՝ իւրաքանչիւր կարգին իր Թաղականութը կը պատրաստէ(1), և նոյն կարգին ժողովները զատ զատ քուէ-

---

(1) Թաղականութը կը կազմէ իւրաքանչիւր Թաղական կարգ իր մայր Թաղին (*) մեծաւորին ձեռօք՝ իր ամեն մէկ Թաղէն 3ական առնելով եկեղեցւոյ մեծաւոր կամ աւագերէցը, ժողովականն ու Թաղապետը։

Սահմանադրապէս որոշեալ ժամանակին (48) Պատրիարքին հրաւէրովը Թաղականութը կը գումարուի իր մայր Թաղին մէջ եկեղեցւոյ մեծաւորաց պարծապարտեանին նախագահութեամբը. և օրինապէս յատկան կը բաղմի ժողովականաց երեցագոյնին ատենապետութեամբն ու Թաղապետաց կրտսերագոյնին ատենադպրութեամբը։

ա. Մէյմը երեսփոխանութեան ընտրելեաց ցանկ պատրաստելու համար, որոյ մէջ ամեն ժողովական իր երկու Թաղականացը հետ համախոհ յանուն իր Թաղին մէկ անուն գրելու իրաւունք ունի, և մնացածը ամենուն ընտրանօքը լրանալով օրինակը Թաղական ժողովոց կը ղրկուի։

բ. Մէյմալ ընտրելոց քուէարկութիւն ընելու համար։

գ. Երբ և ինչ ընդհանուր հրահանգի մը համար Պատրիարքարանը հարկ տեսնէ։

(*) Բիւզանդեան կարգին Մայր-Թաղը Գումգափուն մայր եկեղեցին է, և Վոսփորեանինը Բերա է բայց այս Թաղականութը Ղալաթիոյ եկեղեցին կը գումարուի։

արկութեամբ միեւնոյն ցանկի վրայ կ'ընտրեն իրենց կարգին 20 աշխարհական կամ 10 եկեղեցական երեսփոխանը մէկէն, և իւրաքանչիւրն իր քուէհամարի արդիւնքը Թաղականին կը ղրկէ որ զանոնք միացնելով ընդհանուր քուէհամար կ'ընէ և ընտրութեանց վերջին արդիւնքը կը հռչակէ (71)։

Ժողովականք ազատ են այս ցանկերէն դուրս ալ քուէ տալու։

Թաղականք թէ գաւառական ժողովներ Պատրիարքին կ'ուղերձեն ընտրեալ երեսփոխանաց անունները որ զանոնք Ընդհանուր ժողովին կը ներկայացնէ, և Ընդհանուր ժողովը՝ նոյն ուղերձներէն տեղեկանալով, ստուգութեամբ կը վաւերացնէ երեսփոխանաց ընտրութիւնը։

Եթէ մէկը քանի մը թաղի կամ գաւառի կողմէն միանգամայն ընտրեալ ըլլայ, իրեն է որոշել որ թաղին կամ գաւառին երեսփոխանութիւնն ընդունելը. եթէ ինքը չ'ուզէ կամք յայտնել, Ընդհանուր ժողովը վիճակով կ'որոշէ։ — Այն պարագային մէջ Պատրիարքը իմաց կու տայ միւս ընտրող ժողովին որ ուրիշ երեսփոխան մ' ընտրէ։

43. — Գործ. Ընդհանուր ժողովը պատգամ ունի յանուն Ազգին ընտրելու Եկեղեցւոյ աւագ պաշտօնեաներն ու Ազգին վերին պաշտօնեայքը, Ազգային վարչութեան օրինական ընթացքը գծելու և անկէ համար պահանջելու, կեդրոնական պիւտճէն սահմանելու և ազգային հանգանակութիւնը քուէարկելու, և վերջապէս իր հեղինակութեամբը ենթարկեալ ազգային հանրական խնդիրները վճռաբար լուծելու։

Ընդհանուր ժողովին պարտաւորութիւնն է ազգային Սահմանադրութիւնը պահպանել, անոր հիմնական սկզբունքը յարգել և իր գնացքը անոնց ոգւոյն ու տրամադրութեանց համաձայնել։

44. — Համօրէն ազգին առջեւ բարոյապէս պատասխա-

նատուութեան պայմանը կը պահանջէ որ՝ Ընդհանուր Ժողովին արարքն ու որոշմունքը մամուլի ձեռքով ի լոյս ընծայուին։

45. — Բացում. Ընդհանուր Ժողովը կը բացուի և կը գումարուի քանի անգամ որ պէտք ըլլայ։

ա՝ կանոնաւորապէս ամեն տարի գարնան մէջ, Ընդհանուր վարչութեան համարատուութիւնը մտիկ ընելու և անոր պիւտճէն սահմանելու համար. և երկու տարին անգամ մը յատկապէս՝ իր անդամոց մասնակի և ընդհանուր խորհրդոց ամբողջակի վերանորոգմանը համար։

բ՝ Պատահապէս, կաթողիկոսի և պատրիարքաց ընտրութեան համար (1), ընդհանուր խորհրդոց պակսող անդամոց փոխանակութիւնը հոգալու համար, Սահմանադրութեան վերաքննութեանը և այլ ամենայն կարեւոր խնդրի համար որոյ որոշումն իրեն անկ է ըստ Սահմանադրութեան։

Ժողովին ամեն առաջին բացմանը համար յառաջագոյն ծանօթութիւն պէտք է տրուի Բ. Դրան՝ օրն ու պատճառն իմացնելով, և Ժողովը բաց կը մնայ մինչև որ պատճառ եղող խնդիրները լուծուին։

46. — Դիւանին հետ յառաջագոյն բանակցելով և պէտք եղածը տնօրինելով՝ Պատրիարքը կը հրաւիրէ սովորապէս զԸնդհանուր Ժողովը՝ անոր դիւանին կամ խորհրդոց մէկին կամ միւսին ուզելովը և կամ իր կողմէն, կամ թէ Բ.

---

(1) Պատրիարքաց ընտրութիւնը միօրինակ կը կատարէ Ընդհանուր Ժողովը ըստ ընտրական օրինաց (96). բայց միայն ընտրելու պատրիարքը որ տեղինն է նէ նոյն կողմէն կը տրուի ընտրելեաց ցանկը. զոր օրինակ Երուսաղէմայ պատրիարքին ընտրելեաց ցանկը նոյն միաբանութեան կողմէն՝ ըստ հաստատային կանոնադրութեան Երուսաղէմայ վանից։

Դիւան Հրամանովը։ Եթէ պատրիարքը եւ իր փոխանորդը մեռնին, ուղղակի կը հրաւիրէ Ժողովն իր նախաձեռնութենէն։

47. — Վերահսկողութեան Ընդհանուր Ժողովը մնայուն է, եւ իր անդամոց կարգով հանուած մէկ հինգերորդը ամեն երկու տարի փոխելով՝ տասը տարւոյ մէջ բոլորովին կը նորոգուի։ Ելնող անդամք վերընտրելի են։

Իւրաքանչիւր քաղաքացի կարգ իր դասակարգին կարգովը փոփոխակի եւ ամբողջապէս կը նորոգուի, թէեւ ժամանակը լրացած կարգին մէջ շատ մ՚անդամներ՝ պակսող անդամներ փոխանակելու համար՝ քիչ առնել ի վեր ընտրուած ըլլան (1)։

48. — Ժողովին այս մասնակի վերանորոգման համար, ամեն երկու տարին որոշեալ ամսի մը մէջ (զոր օրինակ ապրիլ) ընտրող ժողովները յընտրութիւն հրաւիրելու համերաշխապէս պարտաւոր են Պատրիարքն ու ընդհանուր խորհուրդները։ Նմանապէս եւ երբոր վախճանի կամ հրաժարի պատճառաւ բոլոր ժողովէն 10 անդամ կամ դասու մը 2 երեսփոխանքը մէկէն պակսին։

---

(1) Տ՚ես 72 յօդուածին հրահանգը որ եւ աստ կիրառելի է ըստ ամենայնի, Ծաղիկեան բառը կեդրոնական բառի փոխելով։

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԳԱՒԱՌ

կամ

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ

49. — Գաւառները կը ներկայանան իւրաքանչիւրը գաւառացւոց կողմէն ընտրեալ գաւառական ժողով մը, գլուխն ունենալով գաւառին առաջնորդը։ Արքեպիսկոպոսը՝ նոյն իսկ ժողովէն ընտրեալ, Պատրիարքէն կարգեալ և Բ. Դռնէն հաստատեալ։ — Այս ժողովին միջնորդութեամբը կը հսկէ իւրաքանչիւր գաւառ իր առանձին մատակարարութեանց վրայ։

Գաւառական ժողովները՝ բարոյապէս պատասխանատու, գաւառին ընդհանուր խնդրոց որոշումն իրենց պահելով, սովորական գործոց վարչութիւնը համարատուութեան պայմանով կը յանձնեն իւրաքանչիւրն իր ընտրած երկու գաւառական խորհուրդներու, կրօնական և քաղաքական, Առաջնորդին պատուական նախագահութեամբը և ազգային կեդրոնական վարչութեան ընդհանուր վերատեսչութեանը տակ(1)։

---

(1) Գաւառական վարչութիւնը գրեթէ ըստ ամենայնի կեդրոնական վարչութեան նախատիպին վրայ ձեւեալ է. մէկին տրամադրութիւնքը միւսինն ալ են. մէկին յօդուածքը միւսին ալ կը պատշաճին, կեդրոնականին պատրիարք, պատրիարքարան, այլ եւ ընդհանուր ժողով բառերը՝ գաւառականին մէջ առաջնորդ, առաջնորդարան, գաւառ եւ գաւառական ժողով բառերու փոխելով.

ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆ

50. — Առաջնորդարանը գաւառագլխին մէջ գաւառական վարչութեան կեդրոնն է, և Առաջնորդը՝ գաւառաբնակ օսմանցի Հայոց պաշտօնական հոգևոր պետը։

Առաջնորդը գաւառական ժողովին և խորհրդոց գործադիր իշխանութիւնը կը վարէ. միանգամայն Պատրիարքին հեղինակութիւնը կը ներկայացնէ Գաւառին հետ ունեցած յարաբերութեանցը մէջ, և պատասխանատու է Գաւառին միանգամայն և կեդրոնական վարչութեան առջև։

Առաջնորդը կ'ընտրուի Գաւառական ժողովէն ըստ ընտրական օրինաց (96)՝ գաւառական խառն խորհուրդին ներկայացուցած ցանկին վրայ որ 3 անուն կը պարունակէ թէ որ կայ 3 ընտրելի։

Բ. Դուռն իր հրովարտակովը և Պատրիարքն իր կոնդակովը կը հաստատեն նորընտիր առաջնորդին պաշտօնականութիւնը։

(Թէ ընտրութեան, թէ հրաժարման և թէ պաշտօնէն վերաբերեալ պարագայից համար տես պատրիարքի վերաբերեալ բոլոր յօդուածները)։

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՔ

51. — Գաւառական ժողովները կը բաղկանան իւրաքանչիւրը 50 անդամէ. 10 եկեղեցական ու 20 աշխարհական՝ գաւառագլխին թաղական ժողովներէն ընտրեալ[1], և 20 աշխարհական՝ թեմական ժողովներէ ընտրեալ։

(Այս անդամոց բաշխման, դասակարգութեան և ընտրութեան համար, և թէ գաւառական ժողովոց ու խորհըր-

---

(1) Եթէ գաւառագլխի մը մէջ եկեղեցականաց թիւը չը բաւէ, պակասին չափ միայն կ'առնուի թէ ժողովի եւ թէ խորհուրդի անդամ, պակասն աշխարհականներէ չը լցնելով։ (Տես նաև 64 յօդ. ծան. տրամադրութիւնք)։

դոց, դատարանաց եւ դիւանատանց պաշտօնէութեան եւ բոլոր տրամադրութեանցը համար՝ տես կեդրոնական ընդհանուր ժողովին ու խորհրդոց, դատարանին ու դիւանատանը բոլոր յօդուածները:

ԹԵՄԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՔ

32. — Թեմական ժողովները կը բաղկանան իւրաքանչիւրը 25 անդամէ, որոց 5ը եկեղեցական եւ 20ը աշխարհական, բոլորն ալ թեմին բնակիչներէն ընտրեալ:

(Տես Թաղական ժողովականաց ընտրութեան յօդուածքը):

Իւրաքանչիւր գաւառի մէջ առաջնորդարանի մը իրաւասութեան տակ գտնուող քաղաք եւ գիւղ թեմ կը կազմեն նոյն առաջնորդութեան. եւ գաւառագլխին դրեթէ հետակայ թաղերը նկատելով՝ ամեն քաղաք եւ գիւղ իր թեմական ժողովն ու խորհուրդն ունի թաղական ժողովոց ու խորհրդոց նման, եւ թեմական մատակարարութիւնը ճիշդ դրեթէ կը հետեւի թաղական մատակարարութեան, եւ գաւառական վարչութեան կեդրոնին հետ նոյնպէս կը վարուի թեմականը որպէս կը վարուի գաւառականը Պօլսի կեդրոնական վարչութեան հետ:

(Թեմական մատակարարութեան եւ թեմական ժողովոց ու խորհրդոց կարգադրութեանը համար՝ տես Թաղական մատակարարութեան բովանդակ գլուխը, Թաղ եւ Թաղական բառերը՝ Թեմ եւ Թեմական բառերու փոխելով):

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

ԹԱՂԱԿԱՆ ՄԱՏԱԿԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ԹԱՂ

53. Թաղերը կը ներկայանան իւրաքանչիւրն իր եկեղեցւոյ ժողովուրդէն ընտրեալ Թաղական ժողով մը, գլուխ ունելով եկեղեցւոյ Մեծաւորը կամ Աւագերէցը՝ նոյն իսկ ժողովին խնդրանօքը Պատրիարքէն կամ Առաջնորդէն կարգեալ։ — Այս ժողովին միջնորդութեամբը կը հսկէ իւրաքանչիւր Թաղ իր առանձին մատակարարութեանը վրայ (1)։

Թաղական ժողովները՝ բարոյապէս պատասխանատու, Թաղին ընդհանուր խնդրոց որոշումն իրենց պահելով, սովորական գործոց տնօրէնութիւնն ու Թաղական հաստատութեանց հոգաբարձութիւնը՝ համաքատութեան պայմանով՝ կը յանձնեն իւրաքանչիւրն իր ընտրած Թաղական խորհուրդի մը, Եկեղեցւոյ Մեծաւորին պատուակալ նախագահութեամբը և իր կեդրոնին ընդհանուր խորհրդոց վերատեսչութեանը տակ։

---

(1) Թէ մայրաքաղաքիս մէջ եւ թէ գաւառաց քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ, ուր եկեղեցի մը կայ եւ բաւական ժողովուրդ ունի, Թաղ կը կազմէ իր ժողովուրդովը. եւ Թաղական մատակարարութիւնը նոյն է եւ ընդհանուր ամեն տեղի համար։ Է՛ն քիչ 250 ընտրող կամ հանգանակօղ ունեցող եկեղեցին ընդհանրապէս բաւական համարված է առանձին Թաղ կազմելու՝ նիստ մատակարարութեան. բայց այն եկեղեցին որ թէ հասոյթի եւ թէ ժողովուրդի քիչութեան պատճառով անբաւական է ինքնին մատակարարվելու, կրնայ՝ եթէ արգելք մը չը կայ՝ մերձակայ եկեղեցւոյն հետ միանալով կազմել ամբողջ Թաղ։

ԹԱՂԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴՔ

54. — Թաղական խորհուրդները պաշտօն ունին հոգալու՝ իւրաքանչիւրն իր թաղին՝ եկեղեցւոյ և դպրոցի մատակարարութիւնը, տնանկաց ձեռնտուութիւնն ու առտնին օգնութիւնները, ազգահամարի արձանագրութիւնքն ու ծագած վէճերու խաղաղարարութիւնը, կալուածական գործոց ու կտակաց տնօրէնութիւնը, հանգանակութեան գրուածքն ու հաւաքումն կամ ընկալումը, և հասից ու ծախից համարակալութիւնն ու մատակարարութիւնը։

Պարտք ունի անհրաժեշտ ամեն թաղական խորհուրդ, նախ՝ իր թաղին նախնական ուսմանց կանոնաւոր դպրոցն ունենալու թէ մանչ և թէ աղջիկ մանկանց համար. երկրորդ՝ իր թաղին ազգահարի երեք գիրքերն ունենալու, ծննդոց, պսակաց և վախճանաց, որոց մէջ ճշդիւ և ըստ կանոնի պիտ'որ արձանագրէ իր եկեղեցւոյ ժողովրդեան ամեն անհատները արու թէ էգ, անունովը, մականուններովը, տեղովն ու թուականովը. նմանապէս և հանգանակութեան տոմար մը որոյ մէջ կանոնաւոր կերպով պիտ'որ արձանագրէ թաղին բոլոր հանգանակողները. երրորդ՝ ապրեցնել կրցածին չափ քահանայ պահելու և պահածներուն կացութիւնը կանոնաւոր ապրուստով մը արժանապէս բարւոքելու։

55. — Թաղական խորհուրդները 10 անդամէ կը բաղկանան. հինգ հոգաբարձու պատասխանատու՝ իւրաքանչիւրը մէյմէկ օգնականով. որք են՝ մէկ հոգաբարձու եկեղեցւոյ միանգամայն և տնանկաց, մէկ հոգաբարձու դպրոցի, մէկ հոգաբարձու ազգահամարի կամ նօտար միանգամայն և իրաւարար, մէկ հոգաբարձու կալուածոց և կտակաց, և մէկ հոգաբարձու սնտուկի կամ համարակալ (1)։

---

(1) Այս անդամները անխտրապէս կրնան ըլլալ թէ քահանայք

կալուածոց հոգաբարձուն միանգամայն խորհրդապետ է Թաղական կամ Թաղապետ, և իբրև Թաղապետ պաշտօն ունի նախ՝ տեղական իշխանութեանց հետ, պատրիարքարանին և միւս Թաղերու հետ Թաղին ունեցած յարաբերութիւնքն ու պատահած գործերը տնօրինելու։

56. — Ամեն Թաղական խորհուրդ իր Թաղական ժողովէն կ՚ընտրուի անդամոց մակդիրը նշանակելով ըստ տրամադրութեանց 27, 28 և 29 յօդուածոց, ներկայացման ցանկի մը վրայ զոր Աւագերէցն ու ժողովին դիւանը խորհրդակցութեամբ կը պատրաստեն։

Պատրիարքը կամ Առաջնորդը իր կոնդակովը կը մեծարէ անդամոց և Թաղապետին ընտրութիւնը։

57. — Թաղական խորհրդի մէջ ամեն անդամք հաւասար են հոգաբարձու թէ օգնական, և խորհրդով եղած տնօրէնութեանց մէջ ամենքը հաւասարապէս համարատու Թաղական ժողովին առջև. իսկ առանձին գործոց մէջ անձիւր հոգաբարձու պատասխանատու է թէ խորհուրդին և թէ ժողովին առջև. (Տես 30, 31, 32, 33 յօդ. տրամադրութիւնքը)։

58. — Թաղական խորհուրդք իրենց հոգաբարձութեան գործոց ու Թաղական մատակարարութեանց մէջ ազատօրէն կը գործեն, և մատակարարութեան հաշիւը ամեն տարի իրենց ժողովոյն վաւերացմանը ներկայացնելու պարտաւոր են։ Իսկ դժուարին կէտերու մէջ կամ նոր ու կարևոր կարգադրութեան մը համար՝ ըստ պատշաճին պէտ՚որ դիմեն կամ

եւ թէ աշխարհականէ. ըստ տեղւոյն եւ ըստ պատշաճին որ հոգաբարձուն կամ որ օգնականը քահանայէ կամ աշխարհականէ ընտրելը ընտրող ժողովին դատողութեանը թողուած է.

իրենց ժողովոց կամ իրենց կեդրոնին ընդհանուր խորհրդոց կամ թէ այսոց ձեռնհաս մասնախորհրդոց, և այս տեսչութեանց կողմէն տրուած ընդհանուր հրահանգաց պէտ'որ հետեւին։

Նոյնպէս Թաղական իրաւարարը իր ձեռնհասութենէն վեր եղած կամ իր խաղաղել չը կրցած վէճը իր կեդրոնին ընդհանուր դատարանը պէտ'որ ղրկէ հանդերձ իր քննութեան տեղեկագրովը։

59. — Թաղական խորհուրդք ամեն երկու տարին կը լուծվին, և ելնող անդամք իրենց հոգաբարձութեան վաւերացեալ հաշիւը երկուստեք ստորագրեալ վիճակացուցակով մը պէտ'որ աւանդեն մնացող անդամոց։ Ելնող անդամք վերընտրելի են։

Եթէ վախճան կամ հրաժար պատահի Թաղական խորհուրդի մէջ, Թաղական ժողովը անմիջապէս կ'ընտրէ պակսող անդամին փոխանակը։

ԹԱՂԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՔ

60. — Թաղական ժողովները կը բաղկանան իւրաքանչիւրը 25 անդամէ որոց 5'ը եկեղեցական և 20'ը աշխարհական, զորոնք ուղղապէս ժողովուրդը կ'ընտրէ և իւրաքանչիւր Թաղ իր բնակչաց մէջէն (1)։

61. — Թաղական ժողովները պաշտօն ունին յանուն Թաղին ընտրելու իւրաքանչիւրն իր կարգին ընկած ազգային երեսփոխանները Ընդհանուր ժողովին անդամ, իր Թա-

---

(1) Եթէ Թաղի մը մէջ 5 եկեղեցական չը գտնուի, գտնուողները իրաւամբ անդամ են. պակասը աշխարհականներէ լցնելու իրաւունք չը կայ։

ղին խորհուրդն ընտրելու, պիւճէն սահմանելու և մատակարարութեան համարը պահանջելու, և իր ձեռնհասութեանը ենթադրեալ ամեն թաղական խնդիր լուծելու ։

Թաղական ժողովոց պարտաւորութիւնն է ազգային Սահմանադրութեան պահպանութեանը նախանձախնդիր ըլլալ, և մանաւանդ թաղական մատակարարութեան մէջ անոր կանոնաւոր և անթերի կիրառութեանը հսկել ։

62. — Թաղական ժողով կը գումարուի քանի անգամ որ պէտք ըլլայ ․

ա՝ Կանոնաւորապէս ամեն տարի գարնան ըսկիզբը, Թաղական մատակարարութեան համարատուութիւնը մտիկ ընելու և անոր պիւճէն սահմանելու համար ․ և երկու տարին անգամ մը յատկապէս՝ իր անդամոց մասնակի և Թաղական խորհուրդին ամբողջակի վերանորոգմանը համար ։

բ՝ Պատահապէս և ըստ հարկին, ընդհանուր ժողովին և Թաղական խորհուրդին պակսող անդամոց փոխանակութիւնը հոգալու համար, և այն ամեն Թաղական խնդրի համար որոյ լուծումը ժողովին հեղինակութենէն կախեալ է ։

63. — Դիւանին հետ յառաջագոյն բանակցելով՝ եկեղեցւոյ Մեծաւորը կամ Աւագերէցը կը հրաւիրեն սովորապէս Թաղական ժողովը՝ անոր դիւանին կամ Թաղական խորհուրդին ուզելովը ։ Թէ որ չը կամին մեծաւորն ու աւագերէցը, ուղղապէս կը հրաւիրուի ժողովն իր ատենապետէն ։

64. — Թաղական ժողովները՝ մէյ մ'ընտրուին, մնայուն են, և իւրաքանչիւրն իր անդամոց ամեն երկու տարի կարգով հանուած մէկ հինգերորդովը փոփոխակի կը նորոգուի ։ Ելնող անդամք վերընտրելի են ։

Ժողովականք 5 հնգաւոր կարգի բաժանեալ, իւրաքանչիւրն իր Թըւական կարգովը ամբողջապէս կը նորոգ-

վի, թէեւ ժամանակը հասած կարգին մէջ քիչ առնէ ի վեր ընտրըւածներ գտվին (1)։

65. — Ժողովին այս մասնակի և երկամեայ վերանորոգմանը համար, եկեղեցւոյ Մեծաւորն ու Աւագերէցը և Թաղական խորհուրդը՝ ընտրական գործողութիւնները նախապատրաստելով, ամեն երկու տարի որոշեալ ամսի մը մէջ (զորօրինակ [illegible]) Թաղացիները յընտրութիւն կոչելու համեբաշխապէս պարտաւոր են։ Նմանապէս և երբոր 3 էն աւելի վախճան կամ հրաժար պատահի ժողովին մէջ։

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԹԱՂԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԱԿԱՆԱՑ

66. — Ամեն հայ իր Թաղին մէջ ընտրող է 25 տարեւոր և ընտրելի 30 տարեւոր, անի որ կարդալ ու գրել գիտէ։

Զրկեալ է կամ արգիլեալ ընտրելու և ընտրվելու իրաւունքներէն անի որ դատաստանապէս զրկեալ է կամ արգիլեալ իր քաղաքական իրաւանց վայելումէն, կամ իր հոգեւոր պաշտօնէն՝ եթէ եկեղեցական է, կամ առ ազգային վարչութիւնն իր պարտիքը չէ կատարած (79)։

Ամենայն ընտրող և ընտրելի՝ իր իրաւունքն ըստ հարկին արդարացնելու համար, պէտք է որ իր հանգամանակագրին յետին եռամսեկը վճարեալ ու զերծ ներկայացնէ։

67. — Թաղական խորհուրդը՝ պահանջեալ պայմանները քննելէն ետքը, իր Թաղին հանգամանակօղաց ցանկէն քաղելով երկու տարբեր ընդհանուր ցանկ կը շինէ այբբենի կար-

(1) Եկեղեցական այսինք 1ին կարգը միայն կրնայ հնգաւոր չըլլալ ու անփոփոխ մնալ, եթէ Թաղի մը մէջ եկեղեցականաց թիւը չը բաւէ. եւ փոխարէն՝ այն ժողովին ամբողջակի նորոգումը փոխանակ տասնի 8 տարւոյ մէջ կը կատարվի, աշխարհական 4 կարգերը շարունակելով անընդմէջ իրենց երկամեայ շըրջանը. որոնք հաստատված օրէն առաջին ու մէկ անգամ միայն որ եւ է կերպով բաժնված ու դասաւորված են։

գով՝ ընտրողաց ցանկ և ընտրելեաց ցանկ, որոնք ի տես դրված պիտ՚որ միան եկեղեցւոյ մէջ քուէարկութեան օրէն ութ օր գոնէ առաջ՝ բողոքի կամ սրբագրութեան դիտուածոց համար (1). — Ընտրողք ընտրելեաց ցանկէն կ՚առնուն իրենց հաւնած անունները ուզված թիւովը և իրենց քուէթուղթին վրայ կը գրեն։

68. — Քուէն գաղտնի է, ուստի անձամբ ներկայանալ չը կրցողը կնքեալ և ստորագրեալ պահարանի մէջ պէտք է որ ղրկէ իր քուէթուղթը, որ բաց չ՚ըլլայ և հետեւաբար ընդունելի ըլլալու համար պէտք է որ ընդհանուր ընտրելեաց ցանկէն դուրս և ուզված թիւէն աւելի անուն չը պարունակէ և անունները ընթեռնելի և անջնջելի կերպով գրված ըլլան. քուէարկուին ստորագիրը պահարանին դուրսը կամ ներսը պէտք է որ ըլլայ և ոչ թէ քուէթուղթին մէջ։

69. Քուէարկութեան օրն ու քուէտուփին փակման ժամը՝ որ էն կանուխը կէսօրէն առաջ պիտ՚որ չ՚ըլլայ, ութ օր առաջ ամեն հնարին միջոցներով ծանուցված ըլլալով թաղին մէջ, քուէարկութիւնը կը սկսի եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամերգութեան վերջը՝ եկեղեցւոյ Մեծաւորին կամ Աւագերէցին նախագահութեամբը նստած թաղական խորհուրդին առջեւ, և ներկայից մէջէն որոշված 4 կամ 6 քննիչներու ներկայութեանը, որոնք պիտ՚որ դիտեն թէ քուէարկուք իւրաքանչիւրը մէկէն աւելի քուէթուղթ չը ձգեն տուփին մէջ և ղրկված պահարան մը մէկէն աւելի քուէ

---

(1) Թաղական խորհուրդն ազատ է՝ այս երկու ընդհանուր ցանկերէն զատ, ներկայացման ցանկ մ՚ալ շինելու ուզված ընտրելեաց կրկին թիւովը եւ զանի ալ ի տես դնելու ի դիւրութիւն ընտրողաց. իսկ ընտրողք ոչ մէկ կերպով պարտաւորեալ են այս ցանկին հետեւելու. սակայն ընտրելեաց ընդհանուր ցանկէն դուրս քուէ չ՚ընդունվիր։

թուղթ չը պարունակէ. միանգամայն պիտի՛ որ նշանակեն՝ բաղդատութեան համար՝ ընտրողաց ցանկին վրայ քուէարկուաց անունները։

70. Քուէհամարը հարկաւորապէս նոյն օրը կը կատարվի (եթէ նիւթական արգելք մը չըլլայ) քուէատուփին փակման ժամէն սկսեալ՝ միեւնոյն դիւանին և միեւնոյն քննիչներու ձեռօք, քուէթղթոց կանոնաւորութիւնն ստուգելով և թիւը քուէարկուաց թիւին հետ բաղդատելով, և քուէարկութեան արդիւնքը կը հռչակվի։

71. — Առաջին քուէարկութեամբ ո՛չ ոք ընտրեալ է թաղական ժողովի անդամ եթէ չ՚է ըստացած քուէից բացարձակ առաւելութիւնը այսինքն կէսէն աւելին։

Եթէ առաջին քուէարկութեամբ ուզված ընտրելոց թիւը չ՚է լցված, երկրորդ քուէարկութիւնը ուրիշ օր մը կ՚ըլլայ միեւնոյն կերպով և ընտրական ընդհանուր օրինաց համաձայն (96)։

72. — Թաղական ժողովն իր առաջին նիստին մէջ՝ ընտրական գործողութեանց օրինաւորութիւնը Թաղական խորհուրդին տուած տեղեկագրին վրայ ստուգելով, ժողովականաց ընտրութիւնը կը վաւերացնէ (1)։

---

(1) Հրահանգ. — Թաղական ժողովը՝ իր երկամեայ վերանորոգման առաջին նիստերուն մէջ կարգով կը կատարէ իր երկամեայ գործողութիւնքը. նոր մտնող անդամոց ընտրութիւնը վաւերացնելէն անմիջապէս ետքը իր դիւանը կը նորոգէ, յետոյ Թաղական մատակարարութեան համարատուութիւնը կը խնդրէ. եւ ապա նոր Թաղական խորհուրդը կ՚ընտրէ, որով եւ հինը կը լուծվի (59)։

Այս հրահանգը յարմարելի է նաեւ ամեն ժողովոց, թէ Ընդհանուրին եւ թէ Գաւառականաց։

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՍԿԶԲՈՒՆՔ

73. — Հանգանակութիւնը՝ ազգային ծախից վճարման պարտաւորապէս մասնակցելու բնական և իրաւացի միջոցն է։

Ազգային հանգանակութիւնը [illegible] պահանջուած է այն ատեն երբոր ըլլայ արդար, յանելի, օրինաւոր և [illegible]։

Ա. ԱՐԴԱՐ է, նախ՝ երբոր վճարողին կարողութեանը վրայ չափուած ըլլայ և ոչ թէ պահանջողին պիտոյիցը վրայ. երկրորդ՝ երբոր կարողութեան համեմատութեամբ հաւասար ըլլայ ամենուն։

Այս սկիզբը պիտ՚որ սահմանէ բաշխման հիմն ու պիւճէին գլուխները։

Բ. ՅԱՆԵԼԻ է, նախ՝ երբոր վճարողին տարեկան շահէն մէկ հարիւրորդը չանցնի, (ասկէ վարը [illegible] սեպելով)(1). երկրորդ՝ երբոր բաժիններով վճարուի. քանզի սկզբամբ թեթեւ եղող հանգանակութիւնը կրնայ վճարման եղանակով ծանրանալ, որպէս և փոխադարձապէս։

Այս սկիզբը պէտ՚որ տիրէ բաշխման ու վճարման եղանակաց վրայ։

---

(1) Այս սկիզբը ընդունելի է յատկապէս մեր ազգին հանգանակութեանը մէջ, որ միայն հոգեւոր կամ վերջնապէս հոգեւորէն միայն [illegible] աշխարհական պիտոյքներ ունին հոգալու, ինչպէս՝ պիտոյք եկեղեցւոյ, դպրոցի, վանորէից, եւ այլն. եւ պէտք

Գ. ՕՐԻՆԱՒՈՐ է, վասն ՀԱՃԵԼԻ, երբոր՝ անոր օգնութեան ու կիրառութեանց վրայ օրինաւոր ատեանի մէջ կանոնաւոր քննութիւն ու բաւական վճռաբանութիւն ըլլալէն ետքը, ժողովի մը քուէէն արտադրեալ ըլլայ և ոչ թէ հաճոյքէ մը հարկադրեալ։

Հոս ժողովին քուէն՝ Ազգին կամքն ու հանգանակօղին հաճութիւնն առնուած ըսել է.

Դ. ԱՊԱՀՈՎԵԱԼ կը համարուի, երբոր անոր արդիւնքը կանոնաւոր համարատուութեամբ ապահովեալ և խնայութեամբ կիրառեալ, իր նպատակին ծառայած ըլլայ. Ցուցած ու հանգանակօղաց աչացն առջեւ դրուած ելմտական ճշգրիտ պատկեր մը կրնայ զայս պայմանը լցնել և ստուգութեամբ ապահովել հանգանակութիւնը։

Այս ընդհանուր սկիզբներէն որչափ խոտորի մեր ազգային հանգանակութիւնը, այնչափ կը հեռանայ իրաւութենէ և հանգանակօղաց այնչափ դժկամութիւն կը պատճառէ։

չէ որ ամենուրեք ազգային հանգանակութեան այս սկիզբը գոյութիւն առնէ մեր ազգայնոց մտքին Տէրութեան պահանջած հանգանակութեանց մէջ, որոյ ընդհանրական պիտոյքը բազմապատիկ աւելի են քան ըզ մեր ազգային պիտոյքը. վասն որոյ Տէրութիւնը ոչ թէ միայն աւելի իրաւունքներ կ'ունենայ ուղղակի մեր ստացուածոց վրայ, այլ կը պարտաւորի անուղղակի զանազան հանգանակութիւններ յատկացնելով համար ազգերները բազմապատկելու (ինչպէս մաքս, բաժ, հարկ եւ այլն) իր զանազան ծախուց դէմ կենալու եւ մեր բազմ քաղաքական ընդհանուր պիտոյքը հոգալու համար. Բայց չկայ հոգեւոր պիտոյք հոգալու յատկացեալ հանգանակութեան մէջ մէկ հարիւրորդէն վեր պահանջումը ծանր եւ անտանելի է ազգարեւ ազգային հանգանակօղաց որք միւս կողմէն Տէրութեան ալ հանգանակութիւններ ունին վճարելու իրենց միւս բոլոր նիւթական կամ աշխարհական պիտոյքը համար։

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՄ ՈՒՂՂԱԿԻ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՇԽՈՒՄ

74. — Ընդհանուր հանգանակութիւնը ուղղապէս կը վճարուի ամէն ազգայիններէ և կանոնաւորապէս ամէն տարի։

Բաշխման հիմ բռնուած է դրամական կարողութիւնը։

Ամէն մարդու իր դրամական կարողութեան չափը իր օրական շահն է, որ և ըլլայ անոր աղբիւրը, աշխատութիւն, թոշակ, եկամուտ, խնայութիւն, եւայլն. ըսել է իր տարեկան շահին 365դ մասը։

Ընդհանուր հանգանակութիւնը ազգային ծախից երկու տարբեր պիւճէներու դէմ գալու ըլլալով՝ կեդրոնական և թաղական, այս միօրեայ չափը պիտ՚որ կրկնուի և ներկայացնէ երկու օրական շահ, (մէկ օրական՝ թաղին յատկացեալ, և մէկ օրական՝ կեդրոնին), որոյ գումարը կը ձեւացնէ տարեկան շահին 182դ մասը։

75. — Ամենայն անհատ ազգային որ շահի տէր է պարտաւոր է տարին իր երկօրեայ շահը Ազգին ընդհանուր ծախից և իր թաղին մասնաւոր ծախից վճարման հանգանակ տալու։

76. — Չը կայ իշխանութիւն որ իւրաքանչիւրին համար կարողութեան այս չափն որոշելու և արդար բաշխում մ՚ընելու ձեռնհաս ըլլայ, բայց բարոյական իշխանութիւն մը զոր իւրաքանչիւր ոք յինքն կը կրէ, իր խիղճն է. ուստի հանգանակաց բաշխման չը կայ ուրիշ եղանակ այլ բարոյական եղանակ մը որ հանգանակողաց ցանկի մը վրայ ստորագրութեամբ կը կատարուի։

Այս ցանկին վրայ՝ զոր իւրաքանչիւր թաղական խորհուրդ իր թաղին հանգանակողաց կը ներկայացնէ, իւրաքանչիւր հանգանակող՝ իր օրական շահին կրկինը իր խղճին

մէջ հաշուելէն ետքը, իր կարողութեան համեմատ գա-տած տարեկան հանգանակը կը ստորագրէ։

Ստորագրեալ հանգանակը կ'ըլլայ սրբազան պարտ մը որ խիղճ ու պատիւ գլուխ կը դնէ (¹)։

ՎՃԱՐՈՒՄ

ՇԷ. — Վճարումը երկու պայման կը պահանջէ, ժամա-նակի և ապահովութեան։

Ժամանակի պայմանը կը լրուի եռամսեկան վճարմամբ, և ապահովութեան պայմանը ուղղակի վճարմամբ որ կը կա-տարուի Թաղական սնտուկին անձամբ կամ հաւատարիմ միջ-նորդով մը մերձենալով, ուր համարակալն ու հանգանա-կօղը դէմ առ դէմ գալով իրարու ընկալագիր կու տան, մէկը հանգանակութեան տոմսակն ստորագրելով և միւսը հանգանակութեան գումարը, և իրարմէ կ'ըլլան զերծ։

ՇԸ. — Հանգանակօղք կը վճարեն իւրաքանչիւր իր Թա-ղին սնտուկին, և իւրաքանչիւր Թաղական սնտուկ իր Թա-ղին ընդհանուր հանգանակութենէն յառաջ եկած բովան-դակ գումարը կիսուակէս կը բաժնէ կեդրոնական սնտու-կին հետ. (74, 75)։

ՇԹ. — Ամենայն արդարութենէ է՝ որ պարտքէն բա-ժին չ'առնօղը իրաւունքէն ալ բաժին չ'ունենայ. ուստի առանց անկարողութեան պատճառի ազգային հանգանա-կութիւնը մերժօղը պարտազանց է Ազգին առջեւ, և իբ-րեւ ըմբոստ ընդդէմ քաղաքական արդարութեան՝ արգիլ-եալ է իր ընտրական իրաւանց մէջ։

(¹) Ստորագրեալ հանգանակը անցեալ երկու տարեաց շահե-րուն վրայ հաշուեալ ենթադրելով կրնայ գուցէ երկու տարի ան-փոփոխ մնալ. բայց երկու տարին անգամ մը այս ցանկը նորէն պէտք է որ ներկայացուի հանգանակօղաց որպէս զի կարենան ըստ հար-կին չափաւորել իրենց հանգանակը ըստ նոր կարողութեան թէ վեր կամ թէ վար.

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԿԱՄ ԱՆՈՒՂՂԱԿԻ ՀԱԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

80. — Մասնաւոր հանգանակութիւնը անուղղապէս կը պահանջվի իրաւունքի մը վրայ և մասնաւորապէս զայն վայելողէն։

Այս հանգանակութիւնը հիմնեալ է Թաղական հաստատութեանց մասնաւոր իրաւունքներուն վրայ, որոնք չորս կարգ են՝ չորս կարգ հաստատութեանց յատկացեալ. Եկեղեցական իրաւունք՝ եկեղեցեաց համար, Դպրոցական իրաւունք՝ դպրոցաց համար, Հիւանդանոցական իրաւունք՝ տնանկաց համար, Դիւանական իրաւունք՝ դիւանատանց համար։

Այս իրաւունքները՝ ըստ կարողութեան վճարված ըլլալու համար, ընդհանուր հանգանակութեան աստիճանաց վրայ չափված պէտք է ըլլան ըստ մեծի մասին գոնէ։

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔ

81. — Եկեղեցական իրաւունքը կը կայանան ծնունդներու, ամուսնութեանց եւ թաղումներու վրայ.

82. — Ծնունդի վրայ եկեղեցւոյ իրաւունքը կը գոյանայ երախային հօրը և կնքահօր կողմէն որոց իւրաքանչիւրը իր տարեկան հանգանակին կէսին չափ գումար կը վճարէ։

Եւ յետոյ երախան կ'արձանագրուի ազգահամարի ծննդոց գիրքին մէջ ուր կը ստորագրեն ծնողք, կնքահայրն ու մկրտող քահանայն, և ծննդագիրը կը տրվի։

83. — Պսակի վրայ եկեղեցւոյ իրաւունքը կը գոյանայ փեսային, հարսին և կնքահօր կողմէն. փեսայն ու հարսին կողմէն իր ծնողքը՝ և իւրաքանչիւրն իր տարեկան հանգանակին կրկին գումարը կը վճարէ, և կնքահայրն իր հանգանակին հաւասար գումար։

Եւ յետոյ պսակեալք կ'արձանագրուին ազգահամարի պսակաց գիրքին մէջ ուր կը ստորագրեն պսակեալք, կնքահայրն ու պսակող քահանայն, և պսակագիրը կը տրուի։

84. — Վախճանի կամ թաղման վրայ եկեղեցւոյ իրաւունքը կը գոյանայ վախճանեալին տարեկան հանգանակին կրկին գումարէն զոր ընտանիքն անոր գոյքէն կը վճարէ։ Եթէ վախճանեալը հանգանակ չ'ունի, (կին է կամ մանուկ), ընտանեաց պետը կը վճարէ իր հանգանակին հաւասար գումար։

Եւ յետոյ վախճանեալը կ'արձանագրուի ազգահամարի վախճանեաց գիրքին մէջ ուր կը ստորագրեն տան քահանայն ու քանի մը բարեկամք, և վախճանագիրը կը տրուի (1)։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔ

85. — Դպրոցական իրաւունքը կը կայանան ուսմանց սկսման, շարունակութեան և աւարտման վրայ։

Ուսմանց վրայ դպրոցի իրաւունքը կը գոյանայ աշկերտին ծնողաց տարեկան հանգանակէն, որոյ հաւասար գումար կը վճարուի սկսած տարին, և նոյն գումարին կէսը ամեն տարի քանի որ ուսումնը շարունակեն։ Զրկած կ'ընդունուի որ հանգանակ չ'ունեցողին զաւակը ձրի կ'ուսանի։

Ուսմանց աւարտումը վկայագրով մը կը պսակուի որոյ իրաւունքը հաւասար է ամեն աշկերտաց համար. (զոր օրինակ 30 ղրուշ նախնական ուսմանց համար)։

---

(1) Եկեղեցւոյ հատուցման պարտաւորութիւնը՝ թէ պսակի եւ թէ թաղման, միօրինակ կը կատարուին՝ առանց հանգանակաց աստիճանին նայելու՝ ամեն ազգայնոց համար նաեւ անկարօղաց եւ ըմբոստից համար (79)։ Իսկ արտաքոյ կարգի հանդիսաւոր արարողութիւն պահանջողը պէտք է վճարէ արտաքոյ կարգի գումար իր հաս քանակէն դուրս, պահանջած հանդիսաւորութեան աստիճանին համեմատ։

ՁԵՌՆՏՐԱԿԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔ

86. — *Ձեռնտրական իրաւունքը կը կայանայ կէս մը ժառանգութեան վրայ և կէս մը կալուածական գնմանց ու վաճառ-մանց և փոխադրութեանց վրայ ։*

87. — *Ամուսնութեան վրայ ձեռնտրութեան իրաւուն-քը կը գանձուի նշանտուքի և հարսանիքի առիթներով, որք պատրիարքական կամ առաջնորդական իշխանութեան առ-ջեւ կը կատարուին իբր նախաքան կամ քաղաքական մասն ամուսնութեան, որոյ եկեղեցական մասը սեղանին առջեւ պսակի խորհրդովը կը կատարուի ։*

Նշանտուքի վրայ՝ իբրեւ ձեռնտրութեան իրաւունք ազգային պատրիարքարանին, նշանեալոց իւրաքանչիւրին կող-մէն իրենց տարեկան հանգանակին հաւասար գումար կը վճարուի կեդրոնական սնտուկին, նոյնպէս և նոյն գումարը հրամանտուքի ատեն ։

88. — *Ամենայն կալուածական գնման ու վաճառման վրայ որք կեդրոնական կամ թաղական դիւանատան միջ-նորդութեամբ կատարուին, սակարգեալ գինին վրայ հարիւ-րին մէկ կը վճարեն կեդրոնական կամ թաղական սնտուկին՝ թէ գնողը և թէ վաճառողը, եթէ երկու կողմն ալ ազ-գային են ։*

Նմանապէս այն ժառանգութեանց վրայ որք ազգային դիւանատանց ձեռօք վաւերանան, ժառանգելի գոյքին արժէքին վրայ հարիւրին մէկ կը վճարեն ժառանգօղք ։

ԴԻՒԱՆԱԿԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔ

89. — *Դիւանական իրաւունքը կը կայանայ արձանագրու-թեանց, ծանուցագրաց, վկայագրաց, հաւաստագրաց, և պաշտօնագրութեան վրայ ։*

Այս իրաւանց մէկ մասը կապուած է վերոյիշեալ թաղական ամեն իրաւանց հետ և անոնց հետ միասին կը վճարուի, նոյն իրաւանց համար վճարուած գումարին վրայ ղրուշին մէկ քառորդ ալ միանգամայն իբրեւ իրաւունք արձանագրութեան վճարելով դիւանատան, և ասով՝ այս իրաւունքն ալ կերպով մը ըստ կարօղութեան վճարուած կը համարուի։

90. — Ըստ կարօղութեան վճարելի իրաւունքներէն զատ դիւանատունք՝ կեդրոնական թէ թաղական, իրաւունքներ ալ ունին որոց համար վճարելի գումարն որոշեալ է կանխիկ։

ա. Կորուսեալ որ և է թուղթի մ'օրինակը հանել տալու համար՝ որոյ իրաւունքն արդէն մէյ մը վճարեալ է, 5 ղրուշ վճարելու է։

բ. Որ և է թուղթի և որ և է գործի համար ուր կարօղութեան կամ գործին կարեւորութեան վրայ չափելու տեղի չը կայ 5 ղրուշ վճարելու է։

գ. Դիւանատունէ մ'ելած թուղթ մը ուրիշ դիւանատունէ մ'ալ վաւերացնել տալու համար, 5 ղրուշ վճարելու է։

դ. Ազգային որ և է դիւանատունէ ուղղուած ամենայն թուղթ պաշտօնական պիտ'որ կրէ ազգային դրոշմը որոյ իրաւունքն է մէկ ղրուշ զոր թուղթն ուզօղը կը վճարէ։

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

91. — Հանգանակութեան սկզբունքը մի և նոյն են ամեն ուրեք, և օրէնքը միօրինակ կիրառելի ամեն գաւառաց մէջ։

Իւրաքանչիւր գաւառի մէջ գաւառագլուխ քաղաքը կեդրոն կը կազմէ իր թաղերովը ուր բնակիչք կը հանգանակեն գաւառական և թաղական ծախից վճարման թէ ուղղապէս

և թէ անուղղապէս ըստ օրինաց ընդհանուր և միանուոր հանգանակութեանց, և ուր թաղական սնտուկները իւրաքանչիւրն իր ընդհանուր հանգանակութենէն յառաջ եկած բովանդակ գումարը կիսակէս կը բաժնէ գաւառական սնտուկին հետ։ (Տես 78 յօդ. և հանգանակութեանց բոլոր յօդուածները)։

Նոյնպէս իւրաքանչիւր թեմ՝ քաղաք թէ գիւղ, կեդրոն կը կազմէ իր թաղերուն միջեւ (եթէ ունի թաղեր), ուր բնակիչք թէ ուղղապէս և թէ անուղղապէս կը հանգանակեն թեմական և թաղական ծախից, և ուր թաղական սնտուկները կիսակէս կը բաժնեն թեմական սնտուկին հետ իրենց ընդհանուր հանգանակութեան արդիւնքը. Եթէ չունի թաղեր և մէկ թաղ մը կայ ու մէկ սնտուկ որ միանգամայն թաղական է և թեմական, բնականապէս իրեն կը պահէ հանգանակութեան բոլոր արդիւնքը։

92. — Թեմերը գաւառական հանգանակութեան կը մասնակցին ըստ կարօղութեան՝ իւրաքանչիւր թեմական սնտուկ իր ընդհանուր հանգանակութեան արդեանց բովանդակ գումարին մէկ հարիւրորդը բաժին հանելով գաւառագլխին գաւառական սնտուկին։

Նմանապէս գաւառները ազգային ընդհանուր հանգանակութեան կը մասնակցին ըստ կարօղութեան՝ իւրաքանչիւր գաւառական սնտուկ իր ընդհանուր հանգանակութենէն յառաջ եկած բովանդակ գումարին մէկ հարիւրորդը բաժին հանելով Պոլսի կեդրոնական սնտուկին։

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

ԱՏԵՆԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՕՐԷՆՔ

ԺՈՂՈՎՈՑ ԵՒ ԽՈՐՀՐԴՈՑ

93. — Ամեն ժողով և խորհուրդ պաշտօնաւորներ ունի որ իր ատենական դիւանը կը կազմեն։ Ժողովի մը դիւանը ընդ հանրապէս նախագահէ մը կը բաղկանայ. մէկ ատենապետէ կամ ատենապետէ երկու փոխանորդէ, առաջին և երկրորդ. երկու ատենադպիրէ ընդ հանուր և մասնաւոր, իւրաքանչիւրը մէյ մէկ փոխանորդ ունի։

Խորհուրդի մը դիւանը եթէ 4 անդամէ կը բաղկանայ. մէկ ատենապետ կամ խորհրդապետ և մէկ ատենադպիր, իւրաքանչիւրը մէյ մէկ փոխանորդ ունի։

Բաց ի խորհրդապետներէն որք իրենց պաշտօնէն ժողովներէն կ'ընտրուին, դիւանին միւս անդամները ամեն ժողով և խորհուրդ ինք իր մէջէն կ'ընտրէ երկու տարուան համար, և նոյն անդամք վերընտրելի են։

94. — Դիւանները պաշտօն ունին ժողովին կամ խորհուրդին ներքին կանոնաւորութիւնը խնամել, աշխատութիւնները կարգադրել, ինչ որ կարգը պահանջէ, ըստ հարկին յանձնախումբեր կազմել կամ ընտրել նոյն պատրաստել, և յանուն ժողովին կամ խորհուրդին ատենական բոլոր գործերը տնօրինել։

Ատենապետաց յատուկ պաշտօնն է ատեանը բանալ ու վերցնել, ատենաբաններուն կարգով խօսք տալ, վիճաբանութիւններուն ուղղել և ատեանը կառավարել ըստ կանոնադրութեան։

Ատենադպրաց յատուկ պաշտօնն է ատենագրութիւն

ները խափանուելու և զբաղումները յաջորդ նիստերուն ներ-կայացնել, թղթակցութիւններն ընել և ատեանին բոլոր դրուածքը հոգալ։

Այս պաշտօնատարաց կ'օգնեն փոխանորդները, և բացա-կայութեան ատեն անոնց պաշտօնը կը վարեն։

95.—Ա. Ժողով թէ խորհուրդ չը՛ կրնայ օրինաւոր ատեան բանալ եթէ առաջուց չ'իմացնէ իր անդամոց ամենուն ալ գրաւոր հրաւիրագրով մը բացման ատենը, օրն ու ժամը և միան-գամայն խնդրոց կարգը, և չը տուրէ ընկալման ստաց-րով թէ նոյն հրաւիրագրաց գրեթէ ամենն ալ իրենց հաս-ցէին ժամանած են գոնէ 3 օր առաջ(1)։

Բ. Օրինաւորութեան այս առաջին պայմանը լցնելէն ետքը, ատեանը կը բացուի ճիշդ որոշեալ ժամին՝ քանի ալ ըլլայ ներկայ անդամոց թիւը. իսկ անհրաժեշտ պայման է նը-մանապէս որ որոշումները՝ եթէ որոշում ըլլայ, հրաւիրագ-րաց մէջ նշանակեալ խնդրոց վրայ միայն ըլլան եթէ անդա-մոց մեծ մասը ներկայ չ'է. զի առանց մեծագոյն մասի նիս-տը՝ թէպէտ օրինաւոր, անբաւական է խնդրոց կարգէն դուրս որոշում ընելու։ — Անդամք ազատ են միշտ մերժել ընել անդամ չ'ուզելու խնդրոց կարգէն դուրս վիճաբանու-թիւն, եթէ դիւանին կողմէն առաջարկական հարկ չը ցուցուի։

(1) Ըստ կանոնի հրաւիրագիրն առնող ու չը ներկայացող ան-դամները ժողովին կամ խորհուրդին համար իրաւամբ ներկայ ունենալու են ներկայ թէ բացակայ, ինչպէս անոնց անտարբեր է խնդ-րոց կարգը որոյ վրայ լսեցին որոշողական ձայներնին եւ որ եւ է պատճառով չ'ուզեցին իրաւունքնին գործածել. ուստի բողոքի տեղի չը մնար. ասոր առաւելն օրինաւոր է։

Եթէ ծանուցեալ խնդրոց կարգը մէկ նիստով չը սպառի եւ նոր խնդիր չ'աւելցնելով ութ օրուան մէջ ուրիշ նիստ մ'ալ հրա-ւիրուի, նոր հրաւիրագրաց հարկ չը կայ, առաջին նիստին մէջ դիւանին կողմէն կը ծանուցուի առաջիկայ նիստին օրն ու ժամը. իսկ ութ օրէն անդին ձգուած նիստը կամ նոր խնդրոց կարգը հարկաւ նոր հրաւիրագրաց կը կարօտին։

Գ. Ընտրութիւններէ և անպատասխանատուութիւններէ զատ, ամէն խնդիր օրէնսդիր ատեանի մէջ՝ կառավարութեան քննութենէ ու բաւական վիճաբանութենէ ետքը՝ ներկայ անդամոց ձայնից բացարձակ բազմութեամբը կրնայ որոշուիլ, յայտնի թէ գաղտնի քուէով (1)։

Դ. Եթէ քուէները հաւասար բաժնուին խնդրի մը վրայ, պատուակալ նախագահին դրած կողմը կը հակի որոշումը, և անոր բացակայութեամբ՝ ատենադպրին կողմը։

Այս պայմանները ազգային ժողովի կը կապուին և առանցմով կը դառնայ որոշման մը օրինաւորութիւնը։

96. — Ա. Ընտրութիւնները ընդհ. ժողովոյ ձայներից բացարձակ բազմութեամբը կը կատարուին և նոյնպէս ժողովոյ բացականները կրնալով ըստ հարկին քուէնին գրկել ըստ կանոնի կնքեալ պահարանի մէջ (68) և չը դրկօղները իբրև անձայն կամ անքուէ նկատուելու ըլլալով (95 յօդ. ծանօթ.)։ Ուստի եթէ ընտրելեաց ցանկ կայ, զանի ալ անհրաժեշտ հարկ է ծրարել հրաւիրագրաց մէջ, զի ընտրութեանց մասին՝ ընտրելեաց ցանկն է խնդրոյ կարգը, և զի ժամանակ ունենան ընտրողք ընտրելեաց վրայ տեղեկութիւն ըստանալու և դատում մը նկատելու։

Բ. Եթէ առաջին քուէարկութեամբ բացարձակ բազմութիւն չը գոյանայ, երկրորդ քուէարկութիւնը կ'անցնի ամենաշատ ուզուած ընտրելոց թիւէն կրկին առնուած անուանց վըրայ որք առաջինին մէջ առաւելագոյն քուէ ստացան, և արդիւնքը համեմատական բազմութեամբ կ'որոշուի։ — Այս քուէարկութիւնը ալ միւս օրն կը մնայ եթէ նոյն օրը բոլոր ան-

---

(1) Բնական է որ համարատուութեան խնդրոց մասին ժողովի մէջ խօսք միայն ունենայ եւ ոչ քուէ այն ժողովականն որ միանգամայն համարատու խորհուրդին անդամ է։ — Նմանապէս իրենց վերաբերեալ խնդրոց վրայ խօսք միայն ունին ժողովի մէջ այն խորհրդականք որք միանգամայն նոյն ժողովին անդամ չեն։

դաւանք նորոգող չեն. դի ժամանակ ընդ այնոր ընտրելեաց անուանքը անդամոց ամենուն ալ հաղորդելու (1)։

Գ. Ըլլէ երկու ընտրելեաց վրայ քուէից հաւասարութիւն, [illegible] կ'որոշէ ընտրելոյն։

Այս պայմանները (66 յօդուածին հետ յարակցաբար) [illegible] կը կազմեն և ապահովել կը գտնուի ընտրութեան մը արդիւնաւորութիւնը, որպէս նաև անմնողապէս՝ անկողմնակալութեան մը։

Դ. Իրաւունքը կը պահանջէ որ անկողմնակալութեան մէջ անխտրութեան քուէն ընտրութեան քուէին աչքը դատաւնի և բոլոր անդամոց բացարձակ բազմութեամբը տրվի, և անկողմնակալ պաշտօնեայ մը չը հարկադրի ի հրաժարում բայց նոյն ճամբէն կամ զօրութեամբ նոյն սկզբան որով հանած է ի պաշտօնէ։

[illegible] Ընդհանուր խորհուրդներ [illegible] նիստ մը գումարելու պարտաւոր են որոշեալ օր մը [illegible] մէջ Պատրիարքին որոշած մէկ տեղը, իսկ ուրիշ ատեն՝ երբ և ուր որ հարկ ու յարմար դատեն կը նստեն։

[illegible] երբ և ուր որ ուզէ կը նստէ, իսկ մասնաւոր պարտաւոր են [illegible] հրաւիրուիլ գոնէ շաբաթը անգամ մը որոշեալ օրերը. Պատրիարքին [illegible] խաղաղութիւնը պահպանելու համար և թէ շաբթի մէջ [illegible], եկած գործոց կարգադրութիւնն ու [illegible] խորհրդոց [illegible] հոգալու համար։...

Նոյնպէս և գաւառական [illegible] մէջ շաբաթը մէկ օր գոնէ պարտաւորապէս բաց պէտք է մնայ։

Նմանապէս Թաղական խորհուրդները ամիսն անգամ մը գոնէ նիստ կ'ընեն իրենց խորհրդարանին մէջ, և ուրիշ ատեն երբ և ուր ուզեն. իսկ հոգաբարձուք շաբաթն ան–

(1) Այս [illegible] տրամադրութիւնը այն ընտրութեանց համար չէ ուր [illegible] կայ։

դամ մը գոնէ [illegible] կը միանան Թաղին շաբաթական գործերը տնօրինելու համար։

98. — Նկատելով՝ թէ անդամոց յաճախ բացակայութիւնը կրնայ անյօժարութիւն նշանակել յանձնառեալ պաշտօնին և հետևաբար հասարակաց գործին վնասել, հրաժարեալ կը համարուի այն անդամն որ երեք նիստերու շարունակ պակսի առանց ընդունելի պատճառ յայտնելու, և ժողովը կամ Խորհուրդը՝ որոյ անդամ է, կը հոգայ անոր փոխանակութիւնը ըստ Սահմանադրութեան։

ԴԻՒԱՆԱՏՈՒՆՔ

99. — Ատենակալ դիւաններէն զատ՝ ժողովք և Խորհուրդք պաշտօնական դիւանատուն ունին իրենց հրամանին տակ և հասարակաց համար, որ բաւական դիւանադպրօք և որոշեալ ժամերու մէջ կանոնաւորապէս ամեն ատեն բաց է թէ ի պատրիարքարան և թէ թաղերու մէջ։

Կեդրոնական դիւանատունը որ ի պատրիարքարան կեդրոնական ամեն տեսակ գրութեանց, թղթակցութեանց և արձանագրութեանց կը զբաղի, դիւանապետի մը տնօրէնութեան և պատասխանատուութեան տակ, զորն որ Քաղաքական Խորհուրդին ընտրանօք Պատրիարքը կ'անուանէ։

Այս դիւանապետը կ'ընէ ընդհանուր ժողովին և Խորհրդոց դիւանադպրութիւնը, անոնց արարքն ու որոշմունքը կ'արձանագրէ և ազգային արձանագիրքը կը պահէ պատրիարքարանի դիւանատան մէջ։

Թաղական դիւանատունը ամեն մէկ թաղի մէջ՝ Թաղական ամեն տեսակ գրութեանց, թղթակցութեանց և արձանագրութեանց կը զբաղի, դիւանապետի մը տնօրէնութեան և պատասխանատուութեան տակ, զորն որ Թաղական Խորհուրդը կը կարգէ. — Այս դիւանապետը կ'ընէ Թաղական ժողովին և Խորհուրդին դիւանադպրութիւնը, անոնց արարքն ու որոշմունքը կ'արձանագրէ, և Թաղական արձանագիրքը կը պահէ Թաղին դիւանատան մէջ։

ՎԵՐՋԻՆ ԳԼՈՒԽ

ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՅՕԴ. — *Ազգային ընդհանուր Ժողովէն քուէարկեալ, Բարձրագոյն Դուռնէն հաճեալ և կայսերական վեհավճռով կնքեալ այս Սահմանադրութիւնը՝ Հայոց ազգային վարչութեան իբր օրէնսգիրքն է, զոր Պատրիարքին հոգն է ի գործ դնել և Ազգին պարտքն է յարգել։*

Ազգային սահմանադրութեան հիմնական սկզբունքն անփոփոխելի են, բայց անոնց օրէնսդրական տրամադրութիւնքը միայն՝ որք հարիւր յօդուածօք բովանդակեալ՝ վերաքննելի են։

Եթէ կիրառութիւնը հարկաւորութիւն ցուցնէ աւելի ընդարձակութեան կամ ամբողջական բացատրութեանց, զորս այս օրինական յօդուածք չ՚են կրնար պարունակել, Ընդհանուր ժողովը կրնայ զայն ընել՝ երբ որ ըլլայ՝ հետեւելով միշտ Սահմանադրութեան տիրող սկզբանց, և իբրեւ հրահանգ յաւելուածով մը տալ զայն գործածական մանրամասնիկ յօդուածները։

Իսկ օրինական յօդուածոց վերաքննութիւնը չորս տարուոյ վերջը միայն կրնայ ըլլալ՝ եթէ այն ատեն հարկաւորութիւնը ցուցնէ Ընդհանուր ժողովը, և ժողովէն յատկապէս ընտրեալ վերաքննիչ յանձնախումբի մը ձեռօք։

ՎԵՐՋ

ԲԱՇԽՈՒՄ
ԵՒ
ԴԱՍԱԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱՑ
ԸՍՏ ԲԱԺԱՆՄԱՆ ԹԱՂԻՑ ՈՒ ԳԱՒԱՌԱՑ

		Թիւ
1ն	ԿԱՐԳ. — ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՔ	20
2դ	ԿԱՐԳ. — ԲԻՒԶԱՆԴԵԱՆ ԹԱՂԱԿԱՆՔ	20
3դ	ԿԱՐԳ. — ՎՈՍՓՈՐԵԱՆ ԹԱՂԱԿԱՆՔ	20
4դ	ԿԱՐԳ. — ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳԱՒԱՌԱԿԱՆՔ	20
5դ	ԿԱՐԳ. — ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԳԱՒԱՌԱԿԱՆՔ	20
		100

Հետեւեալ համառօտ ցուցակը յառաջ կ'ընծայեցնէ բիւզանդեան եւ վոսփորեան թաղերն ու հիւսիսային եւ հարաւային գաւառները, եւ ըստ այն՝ երեսփոխանաց հաւասարական դատակարգութեամբ բնական բաշխումը (41), որ թէպէտ չ'է հիմնեալ ճիշդ վիճակագրութեան մը վրայ, այլ առ այժմ մեծ հաշւով բաւական գոհացուցիչ, աւելի դիւրակատար, եւ գործածելի գոնէ մինչեւ նոր ու լաւագոյն տնօրէնութիւն։

ԲԱԺԱՆՈՒՄ ԹԱՂԻՑ

ԵՒ

ԴԱՍԱԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆ ԹԱՂԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱՑ

2դ ԿԱՐԳ. — ԲԻՒԶԱՆԴԵԱՆՔ

ԹԱՂՔ

1. ԳՈՒՄԳԱՊՈՒ
2. Գումգաբու դուրսը
3. Կէտիկ բաշա
4. Եէնիքաբու
5. Սամաթիա Ս. Գէորգ
6. Սամաթիա Ս. Յակոբ
7. Նարլը քաբու (Եօթնաշտարակ, Մաքրի գիւղ, Այ Ստեփան, Այ Եօրկի)
8. Գարա կէօմրիւկ (Թօփ գափու)
9. Պալատ
10. Էյուպ

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՔ 20

Այս կարգին մայր թաղը Գումգաբուի մայր եկեղեցին է, ուր կը գումարուի Բիւզանդեան թաղակոյտը (42 յօդ.)։

3դ ԿԱՐԳ. — ՎՈՍԲՈՐԵԱՆՔ

ԹԱՂՔ

1. ՊԵՐԱ, ՂԱԼԱԹԻԱ (Գասըմ բաշա)
2. Հասգիւղ
3. Պէշիքթաշ
4. Օրթագիւղ
5. Հիսար (Գուրու չէշմէ, Մէկէկէօյ, Ստենիա, Նորգիւղ, Մեծ ջուր)
6. Պէյքօզ (Գանտիլլի)
7. Գուզկունճուք (Իճատիէ)
8. Ոսկիտար Ս. Խաչ
9. Ոսկիտար Ս. Կարապետ
10. Գատըգիւղ (Գարթալ, Գնալը կղզի)

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՔ 20

Այս կարգին մայր թաղը Պերայի կամ Ղալաթիոյ եկեղեցին է, ուր կը գումարուի Վոսփորեան թաղակոյտը։

Ծանօթ. — Փակագծի մէջ նօսր գրով նշանակեալները իրենց վերինին հետ միացեալ թաղեր են։

ԲԱԺԱՆՈՒՄ ԳԱՒԱՌԱՑ
ԵՒ
ԴԱՍԱԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆ ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱՑ

4Դ ԿԱՐԳ. — ՀԻՒՍԻՍԱՑԻՆՔ

ԳԱՒԱՌՔ ԳԱՒԱՌԱԳԼՈՒԽՔ

1. ԹՐԱԿԻԱ . ԷՏՐՆԷ . 2
(Թէքիրտաղ, Կալլիպոլի, Ֆիլիպէ եւ այլն)
2. ՏԱՆԻՒՊԵԱՆ . ՎԱՌՆԱ . 2
(Շումլա, Ռուսչուք, Սիլիստրէ եւ այլն)
3. ՊՈՆՏՈՍ . ՏՐԱՊԻԶՈՆ . 2
(Սինոպ, Սամսոն, Կէրասոն, Նիքսար, Շ. Գարահիսար եւ այլն)
4. ՇԻՐԱԿ . . ԿԱՐՍ . . 2
(Պարտաւ, Արտահան, Շէրամէլ, Վաղարշապատ, Պայազիտ, եւ այլն)
5. ԲԻՒՐԱԿՆ . ԿԱՐԻՆ . 2
(Բայբուրդ, Սպեր, Թորթում, Խնուս, Թերջան, Կամախ, Կիղի եւ այլն)
6. ՍԵԲԱՍՏԻԱ . ՍԵՒԱԶ . 2
(իր [illegible])
7. ԱՄԱՍԻԱ . ԱՄԱՍԻԱ . 2
(Թոքաթ, Զիլէ, Մարզուան եւ այլն)
8. ԳԱՂԱՏԻԱ . ԷՆԳԻՒՐԻ . 2
(Եօզղաթ, Չորում եւ այլն)
9. ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ . ԻԶՄԻՏ . 2
(իր [illegible])
10. ՈԼԻՄՊԵԱՆ . ՊՐՈՒՍԱ . 2
(Բիլէճիկ, Պալըքէսէր, Պանտրմա, Չանաքգալէ եւ այլն)

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՔ 20

5Դ ԿԱՐԳ. — ՀԱՐԱՒԱՑԻՆՔ

ԳԱՒԱՌՔ ԳԱՒԱՌԱԳԼՈՒԽՔ

1. ԶՄԻՒՌՆԻԱ . ԻԶՄԻՐ . 2
(Մանիսա, Պերկամա, Աֆիոն-Գարահիսար եւ այլն)
2. ԿԱՊԱԴՈՎԿԻԱ ԿԵՍԱՐԻԱ 2
(Բոլու, Կիրշէհիր, Նիկդէ, Գոնիա եւ այլն)
3. ԿԻԼԻԿԻԱ . ԱՏԱՆԱ . 2
(Կոզան, Հաճըն, Սիս, Տարսոն, Մերսին, Կիլիս)
4. ՈՒԼՆԻԱ . ՄԱՐԱՇ . 2
(Զէյթունցիք, Բիրէճիկ, Պէյլան, Կիլիս, Անթապ, Պեհեսնի, Զէյթուն, Ֆռնուզ, Ալպիստան, Կիւրին, Տէրէնտէ եւ այլն)
5. ՀԱՇՏԵԱՆ . ՀԱՐՊԵՐԴ . 2
(Ակն, Արաբկիր, Տիվրիկ, Մալաթիա, Չմշկածագ, Բերրի, Բալու եւ այլն)
6. ՏԱՐՕՆ . . ՄՈՒՇ . . 2
(Պիթլիս, Սղերդ եւ այլն)
7. ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ. ՎԱՆ 2
(իր [illegible])
8. ՄԻՋԱԳԵՏ. ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏ 2
(Եդեսիա, Մերտին եւ այլն)
9. ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ. ՍԱՂԻՄ . 2
(Սուրիա եւ Պաղեստին)
10. ԵԳԻՊՏՈՍ . ԳԱՀԻՐԷ . 2
(Աղեքսանդրիա)

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՔ 20

Դիտ. — Վերոգրեալ 20 գաւառները Արեւմտեան Հայաստանն են, և գաւառագլուխները՝ իբրեւ առաջնորդանիստ կեդրոն գաւառական վարչութեան. ասոնց մէջ պարունակեալ թեմերը՝ որ ամէնը հոս յիշուած չեն, իբրեւ Եպիսկոպոսական կամ փոխառաջնորդարանական՝ բաշխել կը հարկաւորին գաւառաց մէջ ըստ յարմարութեան տեղական միջնորդութեանց։

—Լուսաւորչեան 39 աթոռներէն ջնջուած է Անատոլու 2 հատուր [illegible]։

ՎԵՐԱՔՆՆԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԱՆԴԱՄՔ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԽՈՐԷՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

ՄԵԹԵԱՆ ՆԱՐՊԷՅ

ԱՂԱԲԵԿԵԱՆ Մ. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ Կ. ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆ Թ.

ՔՈՒՍԻՆԵԱՆ

Բերա, 14 Սեպտեմբեր 1869

ՎՐԻՊԱԿ ՈՒՂՂԵԼԻ

---

12 Յօդուածին երկրորդ պարբերութիւնը՝ **18** յօդուածին երկրորդ պարբերութիւնը պիտի ըլլայ և կարդացվի սապէս՝ «Ես ինք խորհրդապետը պարտաւոր է կրօնական գործոց տարեկան ընդհանուր համարատուութիւնը մատուցանել ժողովին»։

28 Յօդուածին առաջին տողը կարդալու է սապէս՝ «Միւս մասնապետաց ընտրութեանը համար՝ որք են Ուսումնապետ, Տնտեսապետ, Համարապետ, Պատրիարքն ու Նորընտիր»,-եւայլն ըստ կարգի։

47. Յօդուածին երրորդ տող. փոխանակ «փոխելով» կարդա՝ «փոխվելով»։

50. Յօդուածին երկրորդ տողին մէջ կարդա՝ «և Առաջնորդը՝ փոխանորդապէս Պատրիարքին՝ գաւառաբնակ օսմանցի հայոց հոգեւոր պետն է»։

53. Յօդուածին երկրորդ տող. փոխանակ «ժողով մը» կարդա՝ «ժողովով մը»։

63. Յօդուածին առաջին պարբերութեան վերջը իբրեւ շարունակութիւն կցելու է՝ «և կամ Պատրիարքին կամ Առաջնորդին հրամանովը»։

76. Յօդուածին վերջին տողին մէջ փոխանակ՝ «պատիր» կարդա՝ «պատիւ»։

83. Յօդ. երրորդ տողին մէջ «և» բառը աւելորդ է։

88. Յօդ. երրորդ տողին մէջ «սակարդեալ» կարդա՝ «սակ արկեալ»։

Առաջին էջին մէջ փոխանակ «աստուածարեալ կաթողիկոսի» կարդա՝ «ԱՍՏՈՒԱԾԸՆՏԻՐ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ»։

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ՎԵՐԱՔՆՆԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱԲԵՐ.— ՌՈՒՍԻՆԵԱՆ ԷՖԷՆՏԻ

ԱՏԵԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻՆ

28 ՕԳՈՍՏՈՍԻ 1870

Ի ՂԱԼԱԹԻԱ

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ՎԵՐԱՔՆՆԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՌ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱՑ

Ամենապատիւ Սրբազան Նախագահ,
և Երեսփոխան էֆէնտիներ,

Վերաքննիչ Յանձնախումբը՝ զոր ձեր վստահութեամբը պատուեցիք, բարեբաստիկ կը համարի զինքը որ կրցաւ յաջող իր աշխատութիւնը Ձեզի ներկայացնել, միանգամայն ատօք կը խոստովանի թէ այս ամենակարեւոր գործը պէտք ամէն աւելի ուշացաւ իրաւ, բայց սոր պատճառները ը կամքէն անկախ պարագաներէ ծագած ըլլալով, կորուսած ժամանակին պատասխանատուութեանը մէջ իր բաժին համար միայն զանէ Ձեր ներողամտութիւնը կը խնդրէ։

Սահմանադրութեան վերաքննեալ օրինակը՝ տարի մը ալ որ՝ Ձեզի ներկայացուցած ըլլալէն ետքը, Ձեր յանձնախումբը պարտ կը համարի իրեն՝ Ձեզի այսօր համառօտ ընդհանուր տեղեկութիւն մը բերել վերաքննութեան մէջ ը բռնած ճամբուն, նկատողութեան առած կէտերուն, և հարկաւոր դատած փոփոխութեանցը վրայ։

Բ. Դանէն ղրկուած ծրագիրը, և ազգին նախկին սահմանադրութիւններն ուշի ուշով քննելէն ետքը, բարեմասնութիւններ առաւ անոնց մէջ և սանց հետ փոփոխութեան կարօտ կէտեր։ Յանձնախումբը չ'էր կրնար միայն այս կէտերը մէջբերնապէս նշանակել ու անցնիլ, Ազգին պէտքը այս չ'էր, այլ իրեն ինչ տեսակ սահմանադրութիւն պէտք որ նէ զանի ունենալ էր, և կը կարծենք որ ազգային ժողովն ալ այսպէս կը հասկնայ [illegible] աւոր գայն նել կարծեց Ձեր յանձնախումբը, և ահաւասիկ ինչպէս։

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

Սկզբունք. Մեր յանձնախումբը՝ իր աշխատութեանց ընթացքին մէջ չէր կրնար իրեն ուրիշ յեցակէտ ընտրել եթէ ոչ ընկերական ամենայն դաշանց այն տիեզերական սկզբունքը՝ [illegible] ու [illegible], ընդ որ յեցեալ են սահմանադրութեան պատուանդանքը. չէր կրնար ուրիշ առաջնորդ բռնել իրեն եթէ ոչ այն ոգին որ ի սկզբանէ մինչեւ ցարդ տիրած է ու կը տիրէ մեր ազգային սահմանադրութեանց մէջ, որ Երեսփոխանական դրութեան ոգին է, որ հաւասարութիւն կը հաստատէ ամեն ազգայնոց մէջ և օրինաւորութիւն կը պատուիրէ ազգային ամեն տնօրինութեանց մէջ։

Օրինաւորութիւն. Ի՞նչ է օրինաւորութիւնը, եթէ ոչ հաւասարապէս առնուած ու ազատապէս բացայայտուած կարծիքը բազմութեան, այսինքն մեծագոյն մասին։ Այս կարծիքը կրնայ սխալիլ, սխալականութենէ զերծ չէ, բայց օրինաւոր է. և բռնաւածն ալ օրինաւորութիւն է։

Օրինաւորութեան սկիզբը Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ ազգային սկզբներէն է, իբրեւ [illegible] Արժանի։ Արդարեւ ո՞ր հայրապետ կամ ո՞ր եպիսկոպոս Հայ Եկեղեցւոյ՝ քահանայի մը ձեռնադրութեան կը համարձակի առանց ժողովուրդին հաւանութիւնն առնելու ձեռնադրելոյն արժանաւորութեանը վրայ. երբ Անարժան բառը հնչէր ժողովուրդին մէջէն, հարուստի ըլլայ հնչող բերանը թէ աղքատի, աստիճանաւորի թէ անաստիճանի, իշխանի թէ ռամիկի, հոգ չէ, զօրութիւնը նոյն է. իսկոյն [illegible] դողդողալով ետ կը քաշվի. իսկ եթէ համարձակի ձեռնադրութեան՝ ընդդէմ վկայութեան ժողովրդեան, անօրինաւոր համարեալ է նոյն ձեռնադրութիւնը եկեղեցւոյ առջեւ։

Ահա այսքան գործնական [illegible] հաւասարութեան և օրինաւորութեան [illegible] եկեղեցւոյ մէջ և այսպէս ժողովրդային է մեր եկեղեցական պաշտօնէութիւնը և [illegible]

եկեղեցականէն կախեալ աշխարհականներուն [illegible] ինքնավարու-թիւնը. իր միայն այս սկզբանց գործադրութիւնը կա-նոնի տակ առնուլ, այն որ Սահմանադրութեան գործն է և անոր գլխաւոր նպատակներէն մէկը։

Հոս կ'ըմբռնենք ամենայն եռանդով զոր խնդիրը կ'ար-ժէ, այն առիթը որ մեզ կը բռնադատէ երկու բառ ըսել մեծագոյն մաս ըրած բողոքումներէն և օրինաւորութեան խնդրին վրայ, որով կարելի պիտի ըլլայ բացատրել թէ [illegible] մեծի մասին թէ ուր է Սահմանադրութեան թերին, թէ ո՛ր թերութիւնն իր մէջ և որը իրմէ դուրս բնական է, և վերջապէս թէ ինչու օրինաւորութիւնը արդիւնք չ'է տուած մինչեւ ցարդ ազգին մէջ և Սահմանադրական վար-չութիւնն անպտուղ մնացած։

Ժողովուրդը ամեն բանի մէջ օրինաւորութիւն կը պահանջէ, օրինաւոր ժողովներ ու խորհրդարաններ ունեցանք, օրինաւո-րապէս ընտրեալ պատգամաւորք ու ազգային երեսփոխաններ ունեցանք, օրինաւորապէս ազգին մեծագոյն մասով [illegible] [illegible] լուծեցինք, և դարձեալ հոն ենք ուր էինք առաջ, և հոն են այսօր ազգային գործերը ուր էին նախ քան զՍահմանադրութիւնը։

Ո՞ր սահմանադրական պաշտօնավարութիւն [illegible] ցաւի մը դարման է, ո՞ր սահմանադրական վարչութիւն որ քա-ղաքացութիւն մը հաստատած է։ Յայտ յայտնի է, սահմանադ-րութիւն ունինք, ազգային ուսումնարան մը չունինք մեր քաղաքներու մէջ. գոնէ անկէ առաջ այդ [illegible] մէկ հատ մը ունէինք. ազգային պատմագրութեան մը [illegible] սահմանադրականը օրէնքէն [illegible] առաջ [illegible] և փորձ տալու է թէ որ այսօր առաջինէն դէշ վիճակի մէջ չ'է. [illegible] ազգային համերաշխութիւն մը չ'է հաստատուած. [illegible] րէք որ երեսփոխանական ժողով [illegible] և [illegible] կը [illegible] գաւառական երեսփոխանաց [illegible]. Սահմանադրու-թիւնը գաւառաց մէջ դեռ ի գործ չ'է դրուած, և չ'ենք կրնար հաստատել թէ [illegible] [illegible] [illegible]

տառանաձեռայ գործածութիւնէն ։

Այո՛, չ՚ուրացվիր, շօշափելի են այս չարիքը․ բայց ո՞ւր արդեօք պէտք է փնտռել այս չարեաց պատճառը, զի ուր գտնենք զանի դարմանն ալ հոն պիտի տեսնենք։

Արդեօք Սահմանադրութեա՞ն մէջ է, ո՛չ, և ո՛չ իսկ օրինաւորութեան մէջ․ այլ սոյն սկզբան ծուռ ըմբռնման և գէշ գործածութեանը մէջ է ախտը, և սոր հետեւանքն է բուն մեծի մասին սահմանադրական վարչութեան ապարդիւն վիճակը․ — Աւելի հեռուն չըր գնացած, դարձեալ կը կրկնենք, խօսքը հոս անհատից վրայ չ՚է, այլ ընդհանուր սկզբունքին վրայ և անոր ծուռ կամ չխոտակ ըմբռնըլած ըլլալուն և անոր գէշ կամ աղէկ գործածութեանը վրայ է, վերջապէս սկզբունքն է դատաժնիս և ոչ մարդիկը․

Մեծամասնութիւն․ — Այո՛ չ՚ուրացվիր, օրինաւորութիւնը ձայնից բազմութեան մէջ է և մեծագոյն մասով կը գտնուի․ չէ թէ՝ վասն զի մարդոց շատը անսխալական է և սխալականը քիչ, (գուցէ սոր հակառակն եղած ըլլայ), այլ ուղիղն ու ճշմարիտն՝ որ ամեն խնդրի մէջ բնաւ մանն է, իբրեւ միճակահանութեան միակ փաստկող թիւ՝ այնքան հաւանական է ձեռք բերել որքան աւելի տոմսակ առնվի․ 10 տոմսակը անտարակոյս 10 անգամ աւելի պատեհ ունի վաստըկելու քան ըղմէկ տոմսակը․ ասի բազմաւորութեան կամ մեծագոյն մասի ըսկըզբունքին նիւթական կամ թըւագիտական կողմն է․ բայց օրինաւորութիւնը ուրիշ յատկութիւն մ՚ալ կը պահանջէ, բարոյական այնպիսի պայման մը առանց որոյ ճշմարտութիւն ձեռք բերել յուսալը երազելու պէս է․ այս էական պայմանը բազմաւորութեան ձեռնհասութիւնն է։

Ձեռնհասութիւն․ — Մեծագոյն մասը մարմինն է օրինաւորութեան, իսկ հոգին ձեռնհասութեան մէջ է։ Օրինակով մը՝ թէպէտ քիչ մը չափազանց՝ տառերիկ կը զարնէ աչքի այս առաջադրութեան ուղղութիւնը․ ախտաբանական խնդիր մը լուծելու համար՝ մէկ բժըշկի կարծիքը աւելի գծ

ունի քան թէ հարիւրաւոր բժիշկ չեղող անձանց կարծիքը , վասն զի բժիշկը իր մասին մէջ ձեռնհաս է . Նոյնպէս և պատկեր մը քննադատելու կամ երկու պատկեր բաղդատելու համար՝ մէկ պատկերահանի կարծիքը աւելի յարգ ունի քան թէ գեղարուեստից անհմուտ հարիւրաւոր անձանց դատաւմը . իսկ 10 պատկերահանաց կամ 10 բժշկաց մէջ 6 ին միաբան կարծիքը անշուշտ աւելի ծանրութիւն ունի քան ընդդիմս 4 ինը , վասն զի տասն ալ ձեռնհաս են և դէմ առ դէմ կրնան կշռուիլ նոյն տեսակ ծանրութեամբ . Աւստի նժարին մէկ կողմը որքան բազմանայ ձեռնհասաց թիւը , այնքան կ'աւելնայ ճշմարտութեան հանդիպելու հաւանականութիւնը , մինչդեռ 100 անձեռնհասից մէջ մէկ անգամ իսկ չը կայ հաւանականութիւն : 5 մարդ , 5 ծառ , միշտ տաս կտոր բան է , բայց ոչ 10 մարդ կ'ընէ և ոչ 10 ծառ : Զուգակշռութեան դրված բաներու մի և նոյն տեսակէ ըլլալը թուագիտական հարկաւորութիւն է . Հօս է մեծագոյն մաս ըսված սկզբունքին իսկական արժէքը : Աւստի ներելի է հետեւցնել թէ մեծագոյն մասի որոշումը միշտ օրինաւոր է թէ և սխալ ըլլայ , բայց մեծագոյն մասը կրնայ ինք օրինաւորապէս կաշկեալ չըլլալ երբ ձեռնհասութեան պայմանը չը պարունակէ , և խնդիրը՝ թէպէտ օրինաւորապէս որոշեալ , սակայն ճշմարտապէս լուծեալ չըլլալուն համար , իր պտուղը չը տար .

Ահա ասոր համար է որ՝ ժողովները միշտ կանոն կամ սովորութիւն ունին մասնաւոր և յատուկ խնդիրներու համար՝ որոց լուծումը մասնաւոր հմտութիւն կը պահանջէ , նախ իրենց մասնաւոր դիւաններուն ղրկել կամ յատուկ յանձնախումբի մը ձեռօք յառաջագոյն վճռել ու սերտել տալ և ապա հասուն հանել զանի յատեանը ու ժողովին որոշմանը յանձնել . ասով ամեն անգամ առաւելութիւն կրնայ առնալ խնդրին այլ և այլ մասանց վրայ , և ձեռնհասից զանազան դատողութիւնները տեսնելով ու բաղդատելով՝ բնական տրամաբանութեամբ կը հանէ վերջնապէս ինքն ալ

իր միջոցներն ուղղակի հեղինակել, և հանդերձ ուղիղ լուծմ-
ան կարելիութեան կը հասնի։ Թերևս անկարելի է և չը
կայ երբեք պետական ժողով մը որոյ բոլոր անդամք բոլոր
խնդրոց մէջ առանց նախապաշարման ներկայանալու, ձեռնհաս հմտ-
ութիւն ունեցած ըլլան։

Ահա այս հարկաւոր կանոնը չունենալուն համար այս օր-
ուակայ սովորութեանը մինչև հետեւած չըլլալուն համար է
գլխաւորապէս որ Սահմանադրական փորձութիւնը կէս մը
խնդիրներ չէ կրցած որոշել համար ուղիղ չէ լուծած։ (Թող
թէ և առօր հետ մէկտեղ որոշած խնդիրներուն համար
ալ չէ պահպանած գործադրել մարմիններէն)։ ասոր կը
պատշաճն ալ յամառութեան դատապարտուած է։

Ահա ասոր համար է որ Ձեր յանձնախումբը Սահմա-
նադրութեան յօդուածոց մէջ ամեն ուր որ պաշտօնակա-
լութիւն կամ վարչական հեղինակութիւն տեսած է, հոն
ձեռնհասութեան պայմանը միշտ յիշել ուզած է։

Այս առաջնադրութեան ճշմարտութեանը այնքան թա-
փանցեալ է Ձեր յանձնախումբը որ ուզեց ամեն հեռին
երթալ և ժամանակին ընդհանրին երկելով կամ բա-
րուն կամ օրինաւորութեան ազդիւոր. երկելով՝ պայմանք
մտաւորական ընդունակութիւններէն ընդհանուր ընդունակութեան,
հոն ուղղելու ձևերը ղեկավար իր արժանիքը, ընդունա-
կութիւնն սկսելով ընտրել ձեռնհասութեան պայմանը։

Ընտրելեաց ձեռնհասութեանը վրայ Սահմանադրու-
թիւնն իր ուշադրութեան դարձուցած է, անկէ առելին ընտրողաց դա-
տողութեանը յանձնուած է։ իսկ ընտրողաց ձեռնհասութեան
պայմանը միշտ կատարեալ և արդարացի դեռ չէ որոշ-
ված Սահմանադրութեան մէջ, և ուղղները եղած են որ
այս պայմանը հաստատութեան սահմանուեն ամենը, և որոշմ
կարգի բանը։ Ձայն կրող ահա կը ցանկայ յանձնախումբը
յառաջադրել զորս արդիւնք ժողովի ընդհանուր աշխատութեանը
ներգործել։

Ձեռնհասութեան ընդդիմութիւնը, — Ամեն մարդ կը ծնի հաւա-

ատրամադրէ մի և նոյն խրատներով ու պատուէրներով, բայց ոչ ոք ծնած օրէն կարողութիւն ունի զանոնք գործադրելու. Հասակ մը կայ որ կը բերէ բնականապէս զայս կարողութիւնը, որ ընդհանրապէս ընդունուած է 3 եօթ տարւոյ այսինքն 21 տարեկան հասակը։ Այս հասակը ընդունուած է՝ չէ թէ մարդուս այս ինչ բարձրութեամբ մարմնոյն աճեցման ըլլալուն համար, այլ մանաւանդ բանաւորութիւն կ'ենթադրէ. և յիրաւի անդ ամենազննապէս նկատելով՝ մարդկային գործարանաց զարգացումը ընդհանրապէս այս հասակէն կ'սկսի կատարելութեան հասնիլ և հետեւաբար անոնց կենդանական պաշտօնավարութիւնը, և այս կատարելութիւնը կը լրանայ 3 ինն տարւոյ այսինքն 27 տարեկան հասակին յորում կ'ըսկսի ընտրելութեան պայմանը

Հասակը՝ լոկ նիւթական պայմանն է ձեռնհասութեան ընտրողութեան և անոր կարողութեան մէկ մասը առաջին մասը միայն կը կազմէ. երկրորդ այսինքն լրացուցիչ մասը՝ միտքի մշակութեան մէջ բնակելու է այսինքն դաստիարակութեան մէջ։ Ահաւասիկ անձ մը որ քուէին ձեռքը կը ներկայանայ. այսինքն կ'ուզէ ընտրել պաշտօնեայ անձ մը որ ազգային գործոց խառնուի ու ընկերական խնդրոց մէջ վճռատայ։ Այս ընտրութեան կարող ըլլալու համար՝ պէտք է հարկաւոր չէ՞ որ նախ ինքը գիտնայ գոնէ հարևանցի մը թէ ինչ է ազգը, ինչ են իրաւունքը ու պարտիքը և ընկերական յարաբերութիւնք, ինչ է ընդհանրութիւն և ինչ է անհատականութիւն։ Զենք ուզեր պահանջել անկէ ընկերաբանութեան բարձր խնդիրներու հմտութիւն, բայց քանի որ ինքը քիչ շատ գոնէ բարոյին սահմանի ծանօթութիւն չ'ունի այս բաներուն մէջ, ի՞նչպէս կարող է ճանաչել զանոնք։

Վստահեան մը կայ մտաւոր մշակութեան որ կը բերէ զայս կարողութիւնը և է ընդհանրապէս նախնական դաստիարակութիւնը. այս սահմանը՝ մտաւորական պայմանն է ձեռնհասութեան ընտրողութեան և զանոր կարողութիւնը կը լըրացնէ։

Քանի որ ընթերցողութիւնը՝ ձեռնհասութեան այս երկու էական պայմաններուն ամբողջ չը պարունակէ, ընդհանուր ընտրութիւնը պակասաւոր համարելի է միշտ և շատ անգամ քիչ արդիւնք սպասելու է անկէ ։

Ամեն երկրի և ամեն ընկերութեանց մէջ ուր ի գործ դրուած է ընդհանուր ընտրութիւնը, անոր տուած քիչ շատ բարի արդիւնքը՝ հոն դաստիարակութեան աւելի կամ պակաս ծաւալմանը հետ բաղդատելի է ։

Ձեռնհասութեան այս երկու պայմանները՝ որով հոգի կ'ըստանայ օրինաւորութեան մարմինը, ընդհանուր ընտրութեան կենսատու պայմաններն են, և ասոնցմէ դուրս կամ մանաւանդ ասոնց դէմ պահանջուած պայմանները հարուած են մահաբեր՝ Օրինաւորութեան սկզբունքին, և մեղանք ընդդէմ արդարութեան ։

Ջեր յանձնախումբին բուն բաղձանքն եղաւ ընդհանուր ընտրութեան պայման դնել նախնական դաստիարակութիւնը, բայց չը համարձակեցաւ, վախնալով թէ՝ այս նորոգութիւնը զանազան անտեղութեանց ու դժուարութեանց ծնունդ տայ. միայն միտքերը ապագային մէջ այս կողմը ձգտեցնելու համար, այս խորհուրդին սերմը միայն ձգել ուզեց սահմանադրութեան մէջ որ իր ժամանակին գոնէ կարենայ բողբոջիլ ու բարգաւաճիլ, եթէ այսու ամենայնիւ Ազգային Ժողովին իմաստութիւնը այսօրվընէ յարմար չը դատէ զանի ընդունիլ ։

Ուստի կարդալ գրել գիտնալը միայն պայման դրուած առ այժմ ու անցաւ ։ Ասով՝ գոնէ ընդհանուր ընտրութեան մէջ երբեմն պատճառուած անտեղութեան մը առջևն առած կ'ըլլայ, այն է՝ ուրիշի գրել տալով չուզուած անուն մը գրած ըլլալու խաբէութիւնը ։ Եւ յիրաւի լոկ գիր ճանչել ու գիր գծել գիտնալու երկ պայմանը ասկէ զատ օգուտ մը չունի ։

Բայց ո՞վ չը գիտէր այս խորհուրդին խորը՝ օրէնսդրին վերջին դիտաւորութիւնը՝ թէ ուր կուզէ հասնիլ, և ո՞վ կը տարակուսի թէ կարդալ գրել գիտնալը արդեամբ լոկ և

զօրութեամբ կ'ենթադրէ դաստիարակութեան աստիճան մը, գոնէ նախնական աստիճանը, այլ կերպով ըսենք՝ մարդկու-թեան կամ ամեն մարդու անհրաժեշտ գիտելիքը։

Ընտրողութեան ձեռնհասութիւնը՝ փոխանակ հարըս-տութեան՝ դաստիարակութեան երաշխաւորութեանը տակ դնելը խիստ պահանջոտ ըլլալ չ'է, և Ձեր յանձնախումբը տապահով է որ ազգային ժողովը՝ զայս պայմանը խիստ չը դատելէն զատ, անհրաժեշտ ալ պիտի համարի, և անոր հեղինակութենէն կը յուսայ որ՝ եթէ անտեղութիւն չը տեսնէ, զանի այս վերաքննութեան մէջ կ'ընդունի։

Ասով ընդհանուր ընտրութիւնը իր արդար սահմանին մէջ բերած հաստատած, իր ճշմարիտ ոյժը ձեռքը տուած և իր բարոյական զօրութեան աթոռը բարձրացուցած կ'ըլ-լայ. ընդհանուր դաստիարակութեան նոր դրդիչ մը և Ազ-գին՝ ծառայութեանց էն գեղեցիկը մատուցած կ'ըլլայ։

Այն ատեն 66 յօդուածին առաջին պարբերութիւնը սա-պէս սրբագրել կը հարկաւորի. «Ամէն հայ էր [illegible] մէջ ընտրող է 21 տարեկան, և ընտրելի 27 տարեկան, այն որ նախնական դաստիարակու-թեան առած է»։

Այն ժամանակ ընտրողք՝ փոխանակ ատեն ատեն 75 ղը-րուշով քըւէթուղթ գնելու, մէկ անգամ 30 ղրուշ տալով խըրաքանչիւրն իր թաղին դպրոցէն ուսումնագիր մը կ'առ-նէ, և զայս գումարը թաղական մնտուկը կը շահի, որ և արդէն իր օրինաւոր մուտքերուն կարգն է մասնաւոր համ-գամանկութեանց մէջ։

Ձեր յանձնախումբը՝ Երեսփոխան Էֆէնտիներ, չը՛ կըր-նայ իր խիղճը հանդարտել, եթէ չը մատնէ ձեր զօրու-թեանը երկրորդ ապականիչ մը որ ո՛չ սակաւ վնաս կը բերէ սահմանադրական վարչութեան, այն է համարատուութեան ու համարատուութեան անհոգութիւնը։ Այս բառերը սահ-մանադրութեան մէջ գեռ լոկ տառ մնացած են. ո՞ւր են պաշտօնէից կոզմէն ըլլալու տարեկան համարատուութիւն-ները՝ զոր սահմանադրութիւնը կը պատուիրէ, ո՞ւր են ու-

րաժողովական, տնտեսական, եկեղեցական խորհրդոյ մը համապատասխանութիւնները. Երբ համապատասխանութիւն կամ գոնէ առաջարկութիւն մը բերաւ կրօնական ժողովը, ինչ դարձեց տաս տարիէ 'ի վեր; այնքան պարտաւորութիւններ դրած է անոր վրայ սահմանադրութիւնը։

Նրանք պատասխանատուութեան տակ են Ազգին առջեւ այս պաշտօնակալութիւնները. Մաս մ'ալ այս պատասխանատուութենէն՝ և առի խոստովանինք գոնէ գիջման՝ երեսփոխանաց ժողովին վրայ կը ծանրանայ, ինք ալ համար հարցած չունի։ Երբ տեսնէ ծառան թէ տէրն անհոգ է հաշիւ քննելու, ինչ աստիճան խնամ կը տանի իր ծառայութեանը մէջ։

Սահմանադրութեան սրտա գնօղները՝ պէտք էր երկու աչք բանային, մէկը նախ իրե՛նց վրայ, յե՛տոյ Սահմանադրութեան վրայ միւսը։

Վերաքննիչ յանձնախումբը իրեն յանձնուած պաշտօնին ոգւոյն մերթ չը պատասխանելու նախանձով, քննուեց սահմանադրութեան մէջ այս պակասին տեղը և տեսաւ որ սահմանադրութեան իր մէջը չ'է այլ զանի գործադրողաց քով է. ուստի տե՛ղը միայն ձեռքի ցուցնել իրեն պարտք կը համարի և հերիք, զի դե՛ղն ալ հոն է։

Այս ընդհանուր տեղեկութիւններէն ետքը անցնինք մասնաւորաց, Սահմանադրութեան քանի մը գլխաւոր կէտերուն և գլխոց որոց տեղեկագրութիւնը կարճառօտի պիտի ըլլայ։

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՔ

Նախընտրական ժողովներն. — 1. Այսն գլխին մէջ գլխաւոր կէտը երեսփոխանաց ընտրութեան կերպն էր և զանի նախջանաց քարերնղդ եւ ձեռ յանձնախումբը.

Այս մասին մէջ անհամաձայնութիւն մը կար նախկին Սահմանադրութեանց մէջ, սա է. Պօլսի երեսփոխանք ազգային Պօլսեցւոց կողմէն ընդհանուր քուէարկութեամբ կ'ընտրուէին, իսկ գաւառականք՝ փոխանակ նոյնպէս գաւառացւոց ուղղակի քուէարկութեամբն ընտրուելու, անուղղակի կերպով այսինքն գաւառական ժողովոց ձեռքով կ'ընտրուէին: Այս անհամաձայնութիւնը՝ աչքի զարկած օրէն անմիջապէս բառնալ պէտք էր, չ'էր կրնար ըլլալ օրէնք մը Պօլսեցւոց և այլ օրէնք գաւառացւոց համար. կամ պէտք էր ըսել գաւառացւոց՝ դուք ալ Պօլսեցւոց պէս ընդհանուր քուէարկութեամբ ուղղակի ընտրեցէք ձեր երեսփոխանները, կամ Պօլսեցւոց օրէնքը փոխել.

Առջի պարագային մէջ շատ մը դժուարութիւններ կը ծագին անյաղթելի, թողունք մէկդի այս դժուարութիւնները, գանք իրաւունքի մասին. եթէ իրաւունք ունի անհատ մը գաւառացի թէ Պօլսեցի, անմիջապէս ինք ընտրելու իր ազգային երեսփոխանը, ինչու իրաւունք չունենայ ազգին Պատրիարքն ալ ուղղակի ինք ընտրելու, ազգային Սահմանադրութիւնն ալ ուղղակի ինք վճռելու, ազգային հանգանակութիւնն ալ ինք քուէարկելու, ազգին ամեն պաշտօնատարներն ալ իր քուէովը ցուցնելու, և մինչև ուր կարելի է իրաւապէս դադարեցնել այս իրաւունքը չենք կրնար գուշակել: Ասոնք իրաւ իր իրաւունքն են, գործին տէրն է, ամեն բանի մէջ ձայն ունի՝ անժխտելի է. բայց ժխտելի մասը սա հարցման մէջ է թէ՝ արդեօք այս ձայնը ուղղակի այսինքն առանց միջնորդի՞ պէտք հանէ ամեն տեղ և ամեն գործի մէջ, թէ միջնորդապէս. Երբ անհատը առանց միջնորդի ամեն գործի մէջ ձայն հանել ուզէ, անկարգութեան ու անիշխանութեան յառաջացման է, օրինաւոր հասարակութեանց կործանում կը գուշակէ.

Ընտրութիւնները՝ անժողովելի բազմութեամբ մեծամեծի ընդլայնուն համար է որ՝ ամենայն պատգամաւորութեամբ խօսելու. [illegible]

հիմնական եւ ատենադպիրներու պայմանն եղած է, եւ հոն է իսկապէս երեսփոխանական գործերն էութիւնը․ Այսօր Սահմանադրութիւնը ասեն մէկ անհատէ չը պահանջեր ազգային երեսփոխանը, այլ ազգէն կը պահանջէ ուր որ ազգը խումբ խումբ պաշտօնապէս ներկայացեալ է․ Ո՞ւր է ազգը Պոլսի մէջ։ — Ամեն տեղ թաղերու մէջ է, եւ թաղին անհատները պաշտօնապէս կը ներկայանան թաղական ժողովով․ թաղին հետ գործ ունեցողը՝ թաղին ամեն անհատներուն հետ չը կրնար խօսիլ, հարկաւ թաղը ներկայացնող մարմնոյն հետ պիտի խօսի․ Նմանապէս թաղին անհատները իրենց ժողովին բերնովը պիտի խօսին ազգը ներկայացնող մարմնոյն հետ․ Ո՞ւր է ազգը գաւառներու մէջ․ — Հոն ալ գտնուած թաղերու մէջ է, բայց գաւառաց թաղերն ալ գտնուած հոն գաւառական ժողովներու մէջ պաշտօնապէս ներկայացեալ են․ Արդէն Սահմանադրութիւնը նաեւ այս ժողովները կը կազմէ ամեն տեղ անհատին ընտրելը, եւ յետոյ՝ Պոլսի մէջ թաղական ժողովներէն եւ գաւառաց մէջ գաւառական ժողովներէն կը խնդրէ ազգային երեսփոխանները․ Անհատը՝ որ միշտ թաղի մը մէջ բնակեալ է ուր որ ըլլայ, թաղական գործոց մէջ ուղղակի ձայն ունի․ Այն եկեղեցւոյն մէջ ուր ինք կ՚աղօթէ, այն դպրոցին մէջ ուր յաճախապէս իր զաւակները կը կրթուին, այն թաղին մէջ ուր ամեն կերպով ինք միայն է հանգամանաւոր, ուղղակի է իրաւունքը․ Եւ եթէ ընդհանուր ընտրութեան անմիջականի իրաւունք մը կայ անհատին համար, անիկ թաղական ընտրութեանց մէջ է եւ անով կը ներկայանայ անմիջնորդապէս թաղական ժողովին մէջ, եւ հոն է իր ուղղակի երեսփոխանը, իր անմիջնորդական պատուիրակը․ Ընդհանուր ժողովին մէջինները պաշտօնապէս ազգային երեսփոխաններ են, որոնք ալ անհատ չեն ներկայացներ այլ ուղղակի պաշտօնական ժողովներ եւ հետեւաբար անհատներ, զի այն ժողովներն ալ անհատներէ ընտրեալ են։

Այս կերպով՝ ազգային երեսփոխանք աւելի զօրեղ կը

համեմատելին․ գիտենք ընտրողներուն ալ ընտրելագ են․ և կրնանք՝ ընտրելիները ընտրելագն են։

Մեր յանձնախումբը այս մասին երկար քննութիւն ընելէն ետքը՝ կը կարծէ որ չի՛ մնայիր համապատասխան թէ․ հոս ամենեւին անձնային խրատունքը վերաբերեալ չ'է․ և խրատունք ու պարտիք վայելչապէս իրար գրկած են․ ուստի խնդիրը պարզ և գործածութիւնը նոյնպէս պարզ ըլլալով՝ և առաջին աւելի օգտակար ու արդիւնաւոր, որովհետեւ ընտրողաց ձեռնհասութեան աւելի բարեգոյական երաշխաւորութիւն կայ, կը յուսայ որ ժողովին համաձայնութիւնը կ'ընդունի այս մասին։

2․ — Երկրորդ փոփոխութիւն մը երեսփոխանաց 140 թիւին վրայ է, զոր Դիւան Յանձնախումբը 70ի իջուցած է։ Առաջինը շատ է և երկրորդը չափազանց քիչ։ Թիւոյն միւք խրատունքի մը վրայ հիմնեալ չ'է, կամայական է․ ընտրողաց թիւին համեմատ կրնայ հարիւրէն մինչեւ մէկ միլիոնի վրայ մէկ երեսփոխան առնուիլ․ և բաւ որոշ կամայական է, ինչ հարկ որոշել թէ մեզի համար քանի հազարին մէկ երեսփոխան առնուլ պէտք է։ Սակայն վերաքննիչ յանձնախումբը կը կարծէ որ՝ այս պատկառելի ժողովը բաւ արժանաւոր և բաւ բաւականին բազմանդամ Ազգը ներկայացնելու համար, չ՛ կրնայ 100 էն պակաս անդամով բաղկանալ․ և մեր ազգային ժողովներու մէջ եկեղեցականաց ու աշխարհականաց ճիշդ և արդար համեմատութիւնը՝ էն շատ 5ին մէկ և էն քիչ 6ին մէկ պէտք է որ ըլլայ․ ասկէ աւել կամ պակաս չափազանցութիւն կ'ըլլայ իրարու վրայ։ Ուստի երեսփոխանաց թիւը կամ 100 պիտի ըլլար՝ 20 եկեղեցական և 80 աշխարհականով, կամ 120՝ 20 եկեղեցական և 100 աշխարհականով (1) Առաջինը բաւական կը կարծէ յանձնախումբը։

---

(1) 100 թիւն ալ երեսփոխանաց գումարութիւնը չ'էր կրնար ըլլալ․ ասոնք մինչ 3 գաւառ բաժանելով կը մնային՝ եկեղեցական գաւառ 20 աւագ, և աշխարհական 4 գաւառը 25 ական․ քանզի

Ժողովին կանոն մը տալու վերջը բոլորովին լուծումը մերժեց ձեր յանձնախումբը, զանազան անտեղութիւններ նախատեսելով այն կերպին մէջ, և 2 տարին անգամ մը մէկ հինգերորդով մասնակի վերանորոգումը նախապատիւ համարեց ամեն որ և է կերպի։ Այս կերպով՝ ազգը ոչ մէկ ատեն առանց ընդհանուր ժողովի կրնայ մնալ։

Այս գլխէն դուրս չելած՝ 45 յօդուածին վերջին պարբերութիւնը ձեր դիտողութեանը յատկապէս ենթարկել կը ցանկայ յանձնախումբը։ — Բ. Դունէն ղրկուած ծրագրին մէջ բսուած է թէ՝ ժողովին ամեն առաջին բացմանը համար Բ. Դունէն հրաման առնվի ու յետոյ բացվի։

Ձեր յանձնախումբը կը կարծէ թէ պայս յօդուածը այս կերպով ազգը չ'էր կրնար ընդունիլ առանց ցաւ կրելու իր հաւատարիմ հպատակութեան զգացմանցը մէջ։ Ասի Դրան կողմէն անվստահութիւն կրնայ ենթադրել ազգային ժողովին ու ազգին պատրիարքին վրայ, որոնք իր վստահութեամբն ու հաւանութեամբը կարգեալ են. և չը կրնայ խորհվիլ որ ասոնք Տէրութեան անհաճոյ ընթացքի մը մէջ գտնվին. ընդհակառակը՝ ազգային ժողովոց գումարումները միշտ շնորհակալութ զգացումներով են այն տէրութեան համար որոյ շնորհիւը Ազգը կը վայելէ իր սահմանադրական վարչութիւնը և որուն ամեն առիթներու մէջ իր երախտագիտութեան հաւաստիքը հռչակելու զանցառութիւն չէ ըրած. և մանաւանդ նկատելով՝ թէ ժողովին նիստերուն հրապարակային ըլլալը ինքնին ըստ ամենայնի բաւական երաշխաւորութիւն է կա-

---

ծր եւ ըլլայ աշխարհականաց թիւը՝ միշտ երկու հաւասար բաժին ընելու է, կէսը Պոլսի եւ կէսը գաւառաց տալով, եւ իւրաքանչիւր կէսը հաւասարապէս երկուքի բաժանելի ըստ բնական բաժանման Թաղից ու գաւառաց (տես 41 յօդ. Սահմ.)։ — Այն ատեն՝ գաւառական ժողովներն ալ սոյն համեմատութեան հետեւիլ կը պարտին 60 անդամով՝ որոց 10ը եկեղեցական եւ 50ը աշխարհական, եւ նոյն զանազանութեամբ։

ուսխալութեան, Ազգը երբէք չը կրնար ընդունիլ իր վրայ այդպիսի կասկած ։ Իսկ ազգային վարչութիւնը քաղաքավարական տեսակէտով պարտ մ՚ունի կատարելու, այն է՝ Բ. Դրան ծանօթութիւն միայն տալ ժողովին բացումն ու պատճառն յայտնելով. և այնուհետեւ ժողովը համաձայնակապէս կրնայ բացուիլ առանց հրաման սպասելու ։ Ուստի այս պարբերութիւնն ալ նոյն խնամոյն համեմատ սրբագրուեցաւ ։

3. — Ցանձնախումբը՝ չէ թէ նոր բան մ՚ըրած ըլլալու համար, այլ պաշտօնին մէջ ալ չփոթութեան տեղի չը ձգելու համար՝ ժողով և խորհուրդ բառերուն նշանակութիւնը ճշտեց, և առաջուց կրօնական և քաղաքական ժողով կոչւածները խորհուրդ անուանեց ։ Նկատելով թէ ժողով բառը միշտ համարատու, դատող, վճռող, հրամայող մարմին մըն է՝ առանց մատակարար ու գործադիր ըլլալու. մինչդեռ խորհուրդ բառը՝ անոնց հետ մէկտեղ և գլխաւորապէս մատակարար ու գործադիր է ։ Ժողովները իրենց ընտրած խորհուրդներուն համարատու, և խորհուրդները զիրենք ընտրող ժողովներուն համարատու ։

4. — Խորհուրդները յատուկ մասնախորհուրդներու բաժնեց ըստ յատուկ բաժանման իրենց պաշտօնին մասանց, որոց ամեն մէկ ճիւղը յատուկ ձեռնհասութիւն կը պահանջէր ։ Այս բաժանումն ու կազմութիւնը պարզ ու որոշ կը տեսնուին խորհրդոց վերաբերեալ յօդուածոց մէջ ։

5. — Պատրիարքի վերաբերեալ 3 յօդուածին առաջին պարբերութեան մէջ, ուր ըսուած էր՝ " Պատրիարքը Օսմանցի Հայոց պաշտօնական հոգեւոր պետն է » աւելցուցինք՝ ~~[illegible]~~ ամենայն Հայոց - քա- ~~[illegible]~~ Խօսքը թերի. վասն զի Պատրիարքը՝ Օսմանցի Հայոց — կաթողիկոսը՝ Ռուսացի Հայոց, ~~[illegible]~~ Պատրիարքը՝ Ափրիկեցի Հայոց, և առաջնորդները՝ գաւառացւոց հոգեւոր պետը չ՚են ։ Ազգը շատ մը հոգեւոր գլուխներ չ՚ունի. այլ ամենայն Հայոց միակ հոգեւոր պետը Արարատեան մայր ա-

թող դահական է. եթէ Պատրիարքը Օսմանցի հայոց պետ կը նկատուի՝ փոխանորդաբար կաթողիկոսին է, եթէ առաջնորդները գաւառացւոց հոգեւոր պետն են՝ փոխանորդաբար պատրիարքին են, որ կաթողիկոսին ներկայացուցիչը կը համարուի կայսերական հողին վրայ. ուստի կաթողիկոսն է դարձեալ բոլոր ազգին և ամէն տեղի հայոց միակ հոգեւոր պետը, և պատրիարքները զանի հոգեւորապէս կը ներկայացնեն իրենց գտնուած տեղերը։ Աւասիկ եթէ այս որոշադրութիւնը չըլլայ, օսմանցի հայերը մայր աթոռին հոգեւոր պետութիւնը ժխտած կը թըւին։

6. —Նմանապէս 4՞ յօդուածին երկրորդ պարբերութեան ետքը՝ սա պարբերութիւնը աւելցնել յարմար դատեցինք. «Սուլթանը կայսերական հրովարտակով կը հաստատէ Պատրիարքին ընտրութիւնը, և կաթողիկոսն իր առաքելական օրհնաբեր կոնդակով զանի կը նուիրագործէ»։

Այս դարձեալ փափուկ քաղաքավարութեան պարտ մըն է ազգային խորհրդեան կողմէն առ Սրբազան կաթողիկոսը. երբ վարչութիւնը ազգին նոր պատրիարք մը հաստատէ, վայելուչ է որ ամենայն հայոց կաթողիկոսին ծանօթութիւն տայ և անոր օրհնութիւնը խնդրէ. ասի քաղաքականապէս վաւերացում ըսել չէ ամենեւին նորընտիր պատրիարքին ընտրութեան, այլ հոգեւոր համաձայնութիւն մը որ անհրաժեշտ պայման չ'ենթադրեր. Ազգը կ'ընտրէ, աշխարհական պետը կը հաստատէ, հոգեւոր պետը կ'օրհնէ. ինչ աւելի բնական քան զայս։ Այս քաղաքավար սովորութիւնը առաջուց կար ~~Պատրիարքարանը խնդիր կ'ունենար միշտ կաթողիկոսին և կաթողիկոսը օրհնութեան կոնդակ կը դրկեր~~, բայց որ եւ է քաղաքական նկատումներով գուցէ խափանվեր է. ~~այս առաւելութիւնը քանի~~ [illegible] այսօր պատճառ մը չը կայ այս բուն ամենայնի անվնաս և հոգեւոր ու բարեկամական յարաբերութիւնը կտրելու մայր Աթոռին ու Պատրիարքարանին մէջ։ Կը տեսնենք որ Սահմանադրութիւնը տեղ տեղ

հոգեւոր խնդրոց համար մայր Աթոռին ձեռնհասութեանը կը դիմէ. գործոց յարաբերութիւնը կորված չըլլալէն ետքը՝ քաղաքավարական յարաբերութիւնը պարզ կը մնայ վարչութեան: Եւ այս ձեւով ալ ետքի օրերս կաթողիկոսին յայտնել ուզած պահանջմանց կարելի հաստատումը ազգը ըրած կը սեպուի:

Ց. Թաղական մատակարարութիւն. Այս մատակարարութիւնը մինչեւ այսօր անճոռնի վիճակի մը մէջ է. մատակարար խորհուրդ մը կայ, համարատու չունի. կեդրոնական խորհուրդները անկէ համար պահանջելու իրաւունք չունին, ընտրողն իրենք չեն, թաղին ծախքը վճարողն իրենք չեն: Այս իրաւունքը թաղեցւոյն է որոնք ընտրող ու հանգանակող են, բայց թաղեցիք առանձին առանձին անհատներ են, կերպարանեալ եւ պաշտօնապէս ներկայացեալ մարմին մը չեն, ուստի ո՞ւր տեսնված եւ ի՞նչպէս կարելի է որ հարիւրաւոր կամ հազարաւոր անհատներ մէկտեղ գալով կանոնաւոր եւ օրինաւոր հաշիւ առնեն:

Ձեր յանձնախումբը տեսաւ որ ասի ամենամեծ թերութիւն մըն էր, թաղական մատակարարութիւնը ձեռք մըն էր որ կը գործէր առանց գլխի, վերջապէս հրէշ մը անգլուխ: Ուստի փութաց այն գլուխը տեղը բերել, ու հաստատեց թաղական ժողովները՝ ընտրող եւ համարատու թաղական մատակարարութեանց, եւ վերջապէս ըստ ամենայնի թաղը ներկայացնող մարմին մը որուն կ՚ընկնի նաեւ ամենայն իրաւամբ թաղէն ուղղված ազգային երեսփոխանաց ընտրութիւնը, վասն զի պաշտօնապէս թաղը կը ներկայացնէ, եւ թաղին ընդհանուր գործոց հոգը՝ թաղեցւոց կողմէն իրեն յանձնեալ իրաւունքն է:

Ւ. Ազգային հանգանակութիւն. — Ազգային այս մեծ խնդիրը բաւական եւ շատոնց ի վեր ծեծված է ընդհանուր ժողովին առջեւ, բայց միշտ ապարդիւն եղած է իր պայքարներէն:

Ձեր յանձնախումբը՝ այս խնդրին օրէնսդրական մասը հան-

